

Ruta literària

Manacor a través de les rondalles

Autors:

Femenía Esparza, Dúnia
Grau Doménech, Elizabet
Pomar Amer, Tomàs

Assignatura:

Innovació docent i iniciació a la investigació
en educació lingüística i literària

Professor:

Alexandre Bataller Català

11 de gener de 2018

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	3
1.1. <i>Marc contextual</i>	3
1.2. <i>Justificació</i>	3
2. MARC METODOLÒGIC	4
2.1. <i>Objectius generals i específics</i>	4
2.2. <i>Continguts generals i específics</i>	5
2.3. <i>Criteris d'avaluació</i>	7
2.4. <i>Competències clau</i>	8
2.5. <i>Presentació de les rondalles</i>	9
2.5.1. <i>Presentació de la vessant valenciana: Enric Valor</i>	9
2.5.2. <i>Presentació de la vessant mallorquina: Antoni M. Alcover</i>	10
3. VIATGE A MALLORCA	11
3.1. <i>Descripció de la ruta (Manacor)</i>	13
3.2. <i>Guia didàctica de la ruta</i>	21
4. CONCLUSIONS	23
BIBLIOGRAFIA	24
ANNEXOS	

1. INTRODUCCIÓ

Les rutes literàries són una eina útil i divertida que, entre d'altres, serveix per a promocionar la lectura; però, a més a més, ens permet conèixer el territori, potenciar la identitat i fomentar el turisme cultural.

1.1. Marc contextual

El centre amb el que treballarem aquesta ruta és l'IES Enric Valor de Castalla, el poble d'origen de qui l'institut porta el nom. L'institut de secundària Enric Valor és un centre que naix en el curs 1990/1991, encara que ja funcionava des del curs 1986/1987 com a secció de l'I.B. Fray Ignacio Barrachina. Aquest curs 2017/2018 el centre arriba fins als 365 alumnes matriculats, a més, compta amb un claustre d'un total de 49 professors i professores que imparteix tots els cursos de l'ESO i el Batxillerat en les modalitats d'Humanitats i Ciències Socials i Ciències i tecnologies. A més, s'ofereixen dos cicles de Formació Personal bàsica de dos nivells: Administració i Gestió, i Electricitat i Electrònica.

El centre compta amb diversos plans i projectes però es centra en dos grans àmbits: el de l'atenció a la diversitat i el de la millora de convivència. Per això, el centre compta amb un equip de convivència que es dedica a analitzar els problemes que puguen sorgir i oferir a l'equip directiu propostes de mediació per a possibles conflictes. D'altra banda, es desenvolupen diversos programes d'atenció a la diversitat: Formació Professional Bàsica i PMAR a 3r de l'ESO.

1.2. Justificació

La ruta que a continuació presentarem gira al voltant de les rondalles. Tenint en compte que aquesta ruta està orientada per a estudiar-la amb l'alumnat de 4t d'ESO de l'institut Enric Valor de Castalla, aprofitarem el mateix autor per a desenvolupar la narrativa tradicional d'arrel oral, atès que, com ja se sap, configura un apartat molt important dins del conjunt de l'obra de Valor. Així doncs, ens sembla atractiu i captivador incloure l'estudi de les rondalles mallorquines assenyalant la tasca d'Alcover, aprofitant el viatge de fi de curs a Mallorca. Considerem que, mitjançant l'estudi comparatiu entre ambdós autors l'alumnat pot desenvolupar una perspectiva més ampla del valor que té i han tingut les rondalles al nostre territori; així com la importància que ens pot proporcionar per a conèixer la nostra cultura.

D'una altra banda, ens sembla molt interessant estudiar a partir de la literatura -el gènere rondallístic, en aquest cas- les variants del català, com ara la mallorquina, amb la finalitat de familiaritzar els i les estudiants en la geografia que forma el nostre territori.

2. MARC METODOLÒGIC

La nostra proposta didàctica parteix d'una línia autodidacta, ja que es pretén que, a partir de l'explicació del docent, l'alumnat s'endinse dins el món del folklore i les rondalles descobrint així un nou món de fantasia. D'aquesta manera, l'alumnat investigará i descobrirà coses noves, que després es podran posar en comú dins l'aula, pel fet que, cada alumne s'haurà fixat en aspectes distints.

Les rondalles d'Enric Valor no passen desapercebudes i per aquest motiu es treballaran els valors que aquestes ofereixen i es cercaran relacions amb altres rondalles dels Països Catalans. Per a fer aquesta relació, ens centrarem en l'Aplec de rondalles mallorquines d'Antoni Maria Alcover, ja que aprofitarem per a realitzar el viatge de fi de curs a Mallorca i dur a terme una ruta literària elaborada pels mateixos alumnes. Considerem que les rondalles poden ajudar a fomentar la imaginació, l'observació i la reflexió, així com l'esperit crític dels estudiants.

2.1. Objectius generals i específics

Per mitjà d'aquesta ruta literària volem convertir l'alumnat en lectors competents i crítics mitjançant l'educació literària i la lectura de rondalles de diversos recopiladors de cultura popular dels Països Catalans. Creiem necessari treballar aquests textos per tal de donar-los a conèixer la riquesa lèxica i cultural del territori. D'aquesta manera, podem classificar els objectius proposats en la següent taula:

Objectius	Àrea principal Valencià: llengua i literatura	Sessions 5 hores	Competències bàsiques*
	1. Capacitat de relacionar l'obra rondallística d'Enric Valor amb la d'altres recopiladors.	175 min.	[CCLI] [CAA] [CSC] [CEC]
	2. Comprendre textos literaris utilitzant els coneixements sobre les convencions de cada	255 min.	[CCLI] [CSC] [CEC]

	gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics.		
Generals	3. Aprendre i utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: cerca, elaboració i presentació amb l'ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.	190 min.	[CCLI] [CD] [CAA] [SIEE]
Específics	1.1. Conèixer i valorar l'obra d'Enric Valor des del punt de vista literari i des del punt de vista històric: relacionant-la amb reculls d'altres zones geogràfiques dels territoris de parla catalana.	175 min.	[CCLI] [CAA] [CSC] [CEC]
	2.1. Conèixer els trets principals de la rondalla com a gènere literari.	225 min.	[CCLI] [CSC] [CEC]
	3.1. Desenvolupar la competència digital: l'habilitat en la recerca digital, la interpretació, valoració i la selecció d'informació significativa.	190 min.	[CCLI] [CD] [CAA] [SIEE]

*[CCLI] Competència comunicació-lingüística

[CD] Competència digital

[CAA] Competència aprendre a aprendre

[CSC] Competències socials i cíviques

[SIEE] Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

[CEC] Consciència i expressions culturals

2.2. Continguts generals i específics

Aquesta ruta literària presenta uns continguts que s'inclouen al currículum de 4t de l'ESO. Es tracta d'uns aspectes mitjançant els quals els alumnes han d'adquirir unes competències i uns coneixements generals i específics sobre la cultura popular i la rondallística. Ho classifiquem d'aquesta forma:

Continguts	Àrea principal Valencià: llengua i literatura	Competències bàsiques
Generals	1. Identificació de les varietats de la llengua, atenent l'ús d'arcaïsmes, la diferència entre llengua i dialecte, l'ús de vulgarismes i el reconeixement d'argots.	[CCLI] [CAA] [CSC] [CEC]
	2. Producció de textos escrits narratius (notícies, cròniques periodístiques, etc.), expositius (treballs d'investigació, memòria tècnica d'un projecte realitzat, etc.), argumentatius (articles d'opinió, treballs d'investigació, textos publicitaris, etc.), dels àmbits professional i administratiu, amb adequació, coherència, cohesió i correcció, d'acord amb les característiques pròpies dels gèneres.	[CCLI] [CAA] [CSC] [SIEE] [CEC]
	3. Ús d'eines de producció digital en la web.	[CCLI] [CD] [CAA] [SIEE]
Específics	1.1 Ús de lèxic especialitzat.	[CCLI] [CAA] [CSC] [CEC]
	2.1 Reflexió sobre la importància de l'escriptura com un instrument per a la creativitat, facilitador d'aprenentatges i estímul per al desenvolupament personal.	[CCLI] [CAA] [SIEE]
	2.2 Ús autònom d'estratègies de textualització o escriptura com a part del procés de producció escrita: redactar esborranys, usar diccionaris i gramàtiques, controlar la progressió de la informació, reescriure	[CCLI] [CAA] [SIEE]
	2.3 Ús de tècniques de selecció, organització i revisió del lèxic nou.	[CCLI] [CAA] [CEC]

	2.4 Avaluació amb autonomia de les produccions pròpies o alienes com a part del procés d'escriptura, comparant el resultat amb el pla original, jutjant si el text respon a l'objectiu d'escriptura i analitzant l'adequació, coherència i cohesió, amb la finalitat de millorar els textos.	[CCLI] [SIEE] [CAA] [CEC]
	3.1 Ús d'eines digitals de busca en pàgines web especialitzades, diccionaris i enciclopèdies en línia, bases de dades especialitzades, etc., i visualització.	[CCLI] [CD] [CAA] [SIEE]

2.3. Criteris d'avaluació

A continuació es presenten aquells continguts que s'avaluaran i de quina forma es farà per tal de comprovar que l'alumnat ha assolit els aprenentatges que calen i hagen desenvolupat les competències bàsiques i transversals de forma progressiva. Per tant, els criteris d'avaluació són:

1. Participar en equips de treball per a aconseguir metes comunes assumint diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, donar suport a companys i companyes demostrant empatia i reconeixent les seues aportacions, així com utilitzar el diàleg igualitari per a resoldre conflictes i discrepàncies.

COMPETÈNCIES: CCLI, SIEE, CSC

2. Realitzar, amb sentit crític i creativitat, tasques o projectes de treball individuals o col·lectius, amb autonomia, sobre temes del currículum (amb especial interès per les obres literàries) o sobre temes socials, científics, culturals, professionals i literaris motivadors per a l'alumnat, seguint les fases del procés d'elaboració d'un projecte de treball, contrastant la informació, citant-ne adequadament la procedència, incloent-hi la bibliografia i la bibliografia web, i fent una previsió de recursos i temps ajustada als objectius proposats; adaptar-lo a canvis i imprevistos transformant les dificultats en possibilitats; avaluar amb ajuda de guies el procés i el producte final, i comunicar de forma personal els resultats obtinguts.

COMPETÈNCIES: CAA, SIEE

3. Realitzar projectes de treball individuals i en equips cooperatius sobre temes del currículum (amb especial interès per les obres literàries) o sobre temes socials, científics i culturals, buscant i seleccionant informació en mitjans digitals de forma contrastada; editar continguts per mitjà d'aplicacions informàtiques d'escriptori o servicis de la web, i col·laborar i comunicar-se amb altres filtrant i compartint informació i continguts digitals de forma segura i responsable.

COMPETÈNCIES: CD, CAA, SIEE

4. Exposar, en suports diversos, orals i escrits, les conclusions crítiques i raonades, sobre les connexions entre la literatura, les arts i la ciència, analitzant i comparant obres, personatges, temes i tòpics universals, del segle XIX a l'actualitat, en creacions de diferent naturalesa (cine, música, pintura, textos literaris i dels mitjans de comunicació, etc.).

COMPETÈNCIES: CCLI, CAA, SIEE, CEC

5. Analitzar un corpus de textos literaris, del segle XIX a l'actualitat, seleccionats entorn d'un tema o tòpic comú, com a forma d'aproximació a la literatura, identificant els trets essencials del context sociocultural i literari de l'època i les característiques del gènere i realitzant un comentari de forma i contingut per a expressar raonadament les conclusions extretes, per mitjà de la formulació d'opinions personals.

COMPETÈNCIES: CCLI, CAA, CEC, SIEE

2.4. Competències clau

La competència bàsica que treballarem a aquesta seqüència és la Competència Comunicativa - lingüística (CCLI).

Les competències transversals que treballarem a aquesta seqüència són:

- La Competència Digital (CD)

Treballarem la competència digital a gran part de les activitats, ja que comporten un procés de documentació i recull d'informació. Els alumnes per tant, hauran de cercar i descobrir pàgines i contrastar la informació per a seleccionar-la.

- La Competència d'Aprenre a Aprenre (CAA)

Els i les alumnes seran els protagonistes del seu propi procés d'aprenentatge, ja que dissenyaran la seua pròpia ruta i, les rondalles i la majoria d'activitats comporten una actitud reflexiva, crítica i moral.

- La Competència Social i Ciutadana (CSC)

La temàtica d'aquesta seqüència són les rondalles que tot i semblar que no són d'actualitat, es poden transportar als nostres temps amb problemàtiques semblants i comparar les situacions.

- El Sentit d'Iniciativa i Esperit Emprenedor (SIEE)

L'objectiu del professorat serà motivar l'alumnat per tal que aquest prenga una actitud d'interès per saber i anar més enllà.

- La Consciència i les Expressions Culturals (CEC)

Pel mateix motiu que treballarem la competència social i ciutadana, per la temàtica de les rondalles i la seua diversitat i pluralitat arreu d'altres territoris.

2.5. Presentació de les rondalles

La rondalla és un tipus de narració anònima encara que hi podem trobar alguns fragments en prosa, que conta uns fets imaginaris. Es transmet de generació en generació oralment. Es poden considerar universals perquè en trobem a totes les cultures, és a dir, els seus trets essencials es retroben amb poques variacions a totes les cultures, però a la vegada s'adapten a les característiques de la comunitat que les conta. Quant a la seua funcionalitat, funcionen en la societat perquè apelen a sentiments profunds, per això perviuen. Transmeten normes de conducta o valors de caràcter universal com l'honestedat.

És una sort pel lector modern poder gaudir de la lectura de les rondalles amb una veu antiga que conta, amb les seues modulacions, els jocs de les tonalitats i els silencis. Una veu que sorgeix de la profunda fosca del temps. Una veu que comença dient: Això era i no era... I, en sentir-la, trasllada el públic a un espai meravellós, a un paisatge màgic on compareixen de sobte personatges i històries desconeguts.

2.5.1. Presentació de la vessant valenciana: Enric Valor

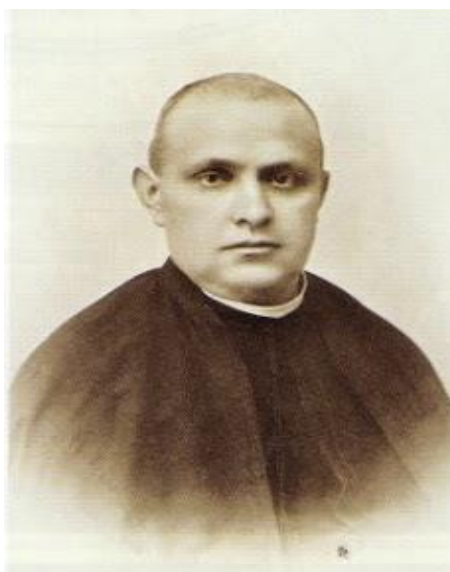
Enric Valor (Castalla, 22 d'agost de 1911 - València, 13 de gener de 2000) és considerat un dels narradors i gramàtics més importants del territori catalanoparlant, no només per la seua tasca literària sinó, a més a més, pel seu compromís en la llengua valenciana. Així mateix, fou un dels principals promotors de l'estandardització i normativització del valencià.

El seu vessant d'arrel oral ha estat dins la seua obra literària un dels apartats més ben acollit i celebrat pel públic. L'autor de Castalla va comptar amb editors com Casp i Adlert en la primera sèrie de *Rondalles valencianes*, presentada en tres volums (1950, 1951 i 1958). També, una segona sèrie, *Meravelles i picardies*, en dos volums (1964 i 1970) que aparegué en l'editorial l'Estel. Finalment, l'edició completa i definitiva que conclou amb trenta-sis rondalles es publicà en dos primers volums (1975 i 1976) que conformen l'*Obra literària completa*. La seua obra presenta contingut divers pel que fa a la classe de relat que hi incorpora. D'aquesta manera, no és estrany trobar en cada volum «una rondalla d'animals al costat d'una rondalla meravellosa, d'una contarella o d'una llegenda» (Oriols, 2011: 106) i són aquests tres grups en què es caracteritzen les rondalles de Valor. Tal com afirma Oriols (2011: 104), Valor amplia substancialment els tipus de rondalles del corpus rondallístic anterior d'ell. És a dir, es tracta de «versions de rondalles noves, no recollides per folkloristes valencians que el van precedir». Malgrat això, el primer impuls va estar influenciat per alguns autors amb qui mantenia una important amistat, com Manuel Sanchis Guarner el qual va ser el responsable d'iniciar Enric en el món de la rondalla.

2.5.2. Presentació del vessant mallorquina: Antoni M. Alcover

Antoni Maria Alcover (Santa Cirga, Manacor, 2 de febrer de 1862 - Palma, 8 de gener de 1932) és un personatge de gran importància dins els territoris de parla catalana, malgrat això, hi ha un desconeixement general de la seua figura.

Davant aquest fet, considerem adient la realització d'aquesta seqüència didàctica que proporcione informació biogràfica i literària d'Alcover dins la comunitat educativa, de manera que els estudiants coneguen ja de ben menuts la figura del manacorí i puguem aprendre a apreciar el valor de la tasca que aquest va dur a terme en favor de la nostra llengua i la nostra cultura.

Ja han passat més de vuitanta anys des de la seua mort i això té dues conseqüències: primer, que la seua figura ja comença a tenir perspectiva suficient perquè la puguem estudiar amb objectivitat; segon, que per a les darreres generacions és una figura oblidada o desconeguda, i per tant, es fa necessari exposar-la amb l'objectiu de donar-li el relleu que li pertoca.

Per totes aquestes raons trobem molt positiu el treball amb la figura de Mossèn Alcover, tant en l'àmbit didàctic i educatiu com de simple i pur entreteniment, que serà, en l'etapa educativa, la faceta que més importància tindrà.

3. VIATGE A MALLORCA: PLANIFICACIÓ

Divendres, 15 de juny de 2018

9.10 h – Vol Alacant-Palma

10.10 h – Arribada a l'aeroport de Palma i trasllat en bus fins a Palma

11.00 h – Aturada per esmorzar

11.30 h – Visita cultural pel centre de Palma i visita a la Seu

13.30 h – Aturada per dinar i descans
16.30 h – Ruta llegendària per Palma amb Caterina Valriu
18.30 h – Descans i gelat a Can Joan de s'Aigo
20.00 h – Trasllat en bus i arribada a l'hotel
21.00 h – Sopar
22.00 h – Passejada pel passeig marítim de Palma amb el professor (opcional)

Dissabte, 16 de juny de 2018

8.30 h – Desdejuni
9.00 h – Trasllat en bus a Manacor
10.00 h – Arribada a Manacor i trobada amb els alumnes de l'IES Mossèn Alcover de Manacor per fer la ruta rondallística de Manacor i esmorzar
11.00 h – Visita guiada a la Institució Pública Mossèn Alcover
12.00 h – *Sant Vicenç Ferrer i els rebotillos* al claustre de Sant Vicenç Ferrer
12.30 h – *Un que amb so llunari feia sortir el dimoni* al carrer dels Creuers
13.00 h – Trajecte en bus fins al Molí d'en Sopa per explicar *En Pere des forn*
13.30 h - Dinar al Molí d'en Sopa
16.00 h – Trasllat fins a la possessió de Santa Cirga, lloc de naixement de mossèn Alcover
16.30 h – *Sa titina i sa geneta* al camí de la possessió de Santa Cirga
16.45 h – *De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga i Es puig de Santa Cirga* a la possessió de Santa Cirga i visita de la casa.
18.00 h – Comiat entre alumnes i trasllat en bus a Palma
19.30 h – Arribada a l'hotel
21.00 h – Sopar
22.00 h – Demostració i taller de glosa a l'espai de cultura Can Alcover amb Mateu Xurí, Maribel Servera, Pau Riera i Miquel Àngel Adrover.

Diumenge, 17 de juny de 2018

9.00 h – Berenar

9.30 h - Trasllat en bus fins a Pollença

10.30 h – Arribada a Pollença i berenar

11.00 h – Visita guiada per la Casa museu Can Llobera

13.00 h – Trasllat en bus fins al Port de Pollença

13.30 h – Dinar

16.00 h - Descans i bany a la platja del Port de Pollença

18.30 h – Trasllat fins al cap de Formentor

19.30 h – Veure la posta de sol al mirador del Cap de Formentor tot recitant

El pi de Formentor de Miquel Costa i Llobera

20.00 h – Trasllat en bus a Palma

21.00 h – Arribada a l'hotel

21.30 h - Sopar

Dilluns, 18 de juny de 2018

8.10 h – Vol Palma-València

9.10 h – Arribada a l'aeroport de València i trasllat al centre

3.1. Descripció de la ruta (Manacor)

Itinerari que donaríem a l'alumnat

- **Instruccions de la ruta**

Tot l'alumnat ha de ser puntual i seguir l'horari marcat i recordar portar el dossier de rondalles que s'ha treballat a classe, ja que s'utilitzarà en alguns llocs de la ruta. Cal vestir esportives i roba còmoda, l'esmorzar ve inclòs en la ruta però s'ha de dur cantimplora que podrem reomplir.

Una vegada arribem a Manacor i deixem el bus, haureu d'estar atents a les instruccions que us donem per tal d'evitar que us perdeu perquè no coneixeu la ciutat.

L'alumnat de Manacor haurà de participar activament i donar solucions a possibles curiositats o dubtes que pugui tenir l'alumnat valencià durant la ruta a Manacor.

- **Comentari de les rondalles de la ruta**

Institució Pública Antoni M. Alcover

La Institució Pública Antoni M. Alcover es localitza al Casal de can Socorrat, que es situa al carrer del Pare Andreu Fernández número 12 de Manacor. Aquest casal és un exemple de casa senyorial de la segona meitat del segle XIX. L'Ajuntament de Manacor, l'any 2012, va restaurar el casal i el convertí en la seu de la Institució Alcover amb les finalitats, d'una banda, la conservació, reunió i aprofitament científic de tot el llegat d'Antoni M. Alcover i, de l'altra, estudi, recerca, coneixença i promoció de la cultura popular de Mallorca centrada en la divulgació per tal d'aconseguir l'acostament del públic general a la figura d'Antoni M. Alcover, la cultura popular i, especialment, les rondalles. Per tal de difondre tot el llegat Alcover de la millor manera possible, l'any 2014 s'actualitzà l'espai amb una museografia innovadora

Sant Vicenç Ferrer i es rebosillos

Localització: Convent de Sant Domingo (Manacor).

Com arribar-hi: Des de la Institució Pública Mossèn Alcover, pel carrer del Pare Andreu Fernández fins a arribar al carrer Major i tot seguit fins la plaça del Convent.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom V: 125-126), l'informador era na Maria *Cama*, una cosidora de Manacor.

Resum: Quan Sant Vicenç Ferrer va venir a predicar a Manacor, va ensenyar com s'havia de fer un rebosillo i, d'ençà, les mallorquines duen aquesta peça de roba per tapar-se els cabells.

Classificació: Tradició explicativa.

Narració: Annex.

Comentari: Es tracta d'una narració que explica l'origen de la peça de roba tradicional mallorquina, que són els rebosillos. Per a fer-ho s'empra un personatge tan popular com el valencià Sant Vicenç Ferrer. Aquest sant, famós des del segle XV arran dels seus sermons arreu d'Europa, va deixar, per descomptat no, petjada a l'illa. La present mostra és testimoni.

Aquesta tradició, si la comparem amb el conjunt del corpus de l'aplec de Rondalles, resulta curiosa. Ací, Alcover acaba amb opinions ben explícites de caire moral: «Es rebosillos d'un temps no eren com es que ara duen [...] que no tapa mica i és com si no hi duien res»; també de caràcter estètic: «remuntava i favoria tant i tant sa cara de ses mallorquines»; fins i tot fa una observació lingüística: «fa massa olor de castellà».

Un que amb so llunari feia sortir el dimoni

Localització: Es Creuers (Manacor). A la rodalia de l'estació de tren.

Com arribar-hi: Des de la plaça del Convent, caminar pel carrer d'en Muntaner fins a arribar a la Via Roma, travessar l'avinguda de Fra Juníper Serra i arribar al carrer dels Creuers.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom V: 156-157), l'informador era n'Andreu Recó, un missatge que tenia mossèn Alcover a casa seua.

Resum: En Paparró va fer creure a en Mendai que podia fer sortir el dimoni de davall la terra. A l'hora de la veritat en Mendai s'espanta, li tira el dret d'or que li havia promès a en Paparró i va més ràpid que de pressa cap a casa seua. No pogué dormir de l'esglai. L'endemà, en lloc d'anar a fer feina, va anar a confessar-se i el seu confessor li diu que no ho torne a fer.

Classificació: Facècia, ja que presenta la confrontació entre dos personatges o rols narratius, un dels quals és espavilat i l'altre -generalment innocent- és la seua víctima.

Narració: Annex.

Comentari: *Un que amb so llunari feia sortir el dimoni* presenta com a protagonistes un personatge astut i un altre de beneit. És una contarella d'engany perquè hi ha un malentès

aprofitat per un que va amb mala fe, amb la finalitat d'obtenir-ne un guany. En moltes rondalles d'enganys prenen rellevància els oficis que permeten caracteritzar els personatges com falsos metges, majordoms, capellans, estudiants... En aquest cas no es tracta d'un ofici determinat, sinó que el beneficiat adopta un rol semblant al del bruixot o mag perquè fa creure que pot fer sortir el dimoni.

El dimoni encarna el principi del mal i sol aparèixer en totes les cultures. Aquest personatge habita l'infern, adopta un paper d'antagonista en les narracions i sol sortir per temptar els humans per oferir-los riquesa i poder. En aquest cas no és així, no arriba a aparèixer, però el personatge enganyat té la temptació de ser present en la seua invocació. Tanmateix, acaba perdent. De fet, hi ha un rerefons religiós implícit. Sembla que s'intenta allisonar la gent que s'ha d'evitar tot contacte amb el Maligne.

En Pere d'es forn

Localització: Molí d'en Sopa.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, al quilòmetre 2,6. La nostra destinació queda a mà dreta.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom III: 132-141).

Resum: Un al·lot anomenat Pere, que era molt llépol i vague, un dia, quan la seua mare l'envia al Port per tercera vegada a cercar llenya, es troba amb un vell marí que, mitjançant una fórmula, li concedeix qualsevol desig. Durant el camí es troba un ase, un ca, un moix que li són regalats perquè eren magres i inútils, i per un sou li donen un garrot que pega cops i una espaseta que talla colls. Un dia, en saber que el rei havia promès la filla al cavaller que guanyàs la guerra a l'enemic, va presentar-se a palau. I gràcies als animals i als estris, va comandar l'exèrcit, guanyar la guerra i s'arribà a casar amb la filla del rei.

Classificació: Rondalla meravellosa de poders o coneixements sobrenaturals.

Narració: Annex.

Comentari: *En Pere des forn* és una rondalla en què el protagonista, si en un principi es presenta com un al·lot golafre i poc feiner, acaba per arribar a casar-se amb la filla del rei després d'haver dui a terme una proesa. Una característica que no es sol donar a altres narracions d'aquest tipus és que hi ha un canvi radical entre l'actitud inicial d'en Pere i com acaba al final. De la manera que és presentat, sembla que la rondalla ha de ser d'un altre tipus, per exemple una rondalla de beneits.

Trobem molts de trets propis de la rondalla. En primer lloc hi ha molts d'arquetipus de personatges: aquell que, essent de classe humil aconsegueix ascendir socialment; el rei, que

sovint es veu estret per amenaces exteriors; la filla del rei, la princesa, que es posa a disposició per part del pare per casar-se; la figura de l'auxiliar, en aquest cas un animal que parla i concedeix desitjos; i, finalment, uns agressors, que serien els enemics del monarca.

A més a més, hi són presents fórmules de tres tipus: la d'inici, la qual comença amb la forma clàssica d'«Això era...»; la de final, que acaba d'aquesta manera: «I jo me'n vaig venir / amb un capellet de vidre / i ets al·lots p'es camí, / maquets i maquets / i no me'n deixaren bocí»; finalment, hi ha les fórmules en què es demana l'ajut al vell marí: «per virtut del vell-marí que es faça tal cosa!».

Un altre element comú que trobem de les rondalles és la triplicació. Es fan paleses en el nombre de vegades que la mare d'en Pere l'envia a cercar llenya al Port i quan es troba amb tres homes portadors d'animals que després l'ajudaran a assolir el seu objectiu.

Sa titina i sa geneta

Localització: Possessió de Santa Cirga.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, girar a mà esquerra al quilòmetre 3,5 i trobem la possessió de Santa Cirga.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom IV: 116-123); l'informador era D. Juan Font de Son Cigala (Manacor), al qual li contà el seu oncle l'amo en Joan de Son Cigala.

Resum: Una geneta agafa una titina i se la vol menjar. La titina li promet un tip de peix si l'allibera. La titina distreu un peixater i, mentrestant, la geneta li roba el peix. Després, la titina, per venjar-se, li diu que li donarà carn. Passa per entremig d'uns bastons que subjecten una llosa, sense tocar-los. La geneta la segueix però tomba els bastons i queda atrapada sota la llosa.

Classificació: Rondalla d'animals.

Narració: Annex.

Comentari: Un dels trets més destacables, com a rondalla d'animals, és l'antropomorfització dels dos personatges principals, que actuen com a éssers humans (es pot veure, per exemple, en la parla). Trobem un animal astut, en aquest cas la titina, que alhora és més dèbil, enfront d'un altre, que és tan fort com bàmbol. La motivació que desencadena l'argument està vinculada a la supervivència: la recerca d'aliment. Es fa inevitable la comparació entre *Sa titina i sa geneta* i *La crida de la rabosa* d'Enric Valor. En ambdues rondalles els animals agafen un paper destacat i ofereixen a l'agressor una alternativa que sembla ser més bona que la necessitat primària d'aquest, però tanmateix acaba amb un final tràgic a causa de l'astúcia del que en un primer moment era la víctima.

Aquesta rondalla es clou amb una fórmula en forma de rima: «¡Qui mal fa, mal trobarà!». Es fa explícita la finalitat de la narració: s'ha de fer el bé i no el mal, perquè si no s'actua de bona manera, un acaba malament. Per tant, té un fort component moralitzador.

De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga

Localització: Possessió de Santa Cirga.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, girar a mà esquerra al quilòmetre 3.5 i trobem la possessió de Santa Cirga.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom V: 161-162).

Resum: Un tal Reüll, de la possessió llegeix el llunari a la foganya de la caldera i fa sortir el dimoni en forma de boc.

Classificació: Llegenda relativa al món sobrenatural.

Narració: Annex.

Comentari: És una llegenda de caràcter breu, relacionada amb el món sobrenatural, atès que s'intenta evocar el dimoni amb un llunari. Però l'intent resulta fallit, en lloc de sortir el dimoni, apareix un boc. El boc és un animal que sovint es relaciona amb el dimoni, siga perquè és dolent o caparrut. A moltes imatges, de fet, el dimoni és representat amb les mateixes característiques morfològiques: les banyes, les potes i la forma cranial.

Tot i que a diferència de la llegenda *Un que amb so llunari feia sortir el dimoni* el motiu pel qual s'invoca el dimoni no és explicat, presenta una sèrie de semblances. En primer lloc, el dimoni mai no s'acaba manifestant, en tot cas apareix en forma, com hem dit, d'animal. En segon lloc, el personatge que o bé intenta invocar el dimoni o bé l'invoca, no se'l presenta com un model a seguir. De fet, és tot el contrari. Així mateix, es pretén fer veure que tal acte no és més que una fantasia. Així, la moralitat de la llegenda vendria a ser que les persones interessades a invocar aquest ésser maligne, no en trauen res de bo, i que no és més que una

fantasia. En el cas de la present llegenda, acaba amb una frase que ens ve a dir això que acabem de comentar: «com poria acabar bé fent tals fantasies?». De rerefons hi ha un caràcter religiós. En el cristianisme, la figura del dimoni és força present. El dimoni sempre és presentat com una figura oposada al bé. Tanmateix, com bé ja es mostra a la tradició popular, el mal (encarnat en el dimoni), sempre és vençut.

Es puig de Santa Cirga

Localització: Possessió de Santa Cirga.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, girar a mà esquerra al quilòmetre 3.5 i trobem la possessió de Santa Cirga.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom XXIII: 88-91).

Resum: En el Puig de Santa Cirga (també conegut com a puig de Son Galiana), hi creix una herba miraculosa, capaç de curar qualsevol malaltia. Els moros capturen un manacorí i el venen com a esclau a un senyor cec. Aquest, li ofereix al manacorí la llibertat amb la condició d'anar al puig de Santa Cirga caminant i dur-li les sabates que ha emprat. El manacorí va al puig i, en tornar, passa les sabates per davant els ulls del senyor, que recupera la vista. Així, la llibertat li és concedida.

Classificació: Rondalla amb elements sobrenaturals.

Narració: Annex.

Comentari: Un dels ítems més explotats en les narracions orals és la dicotomia món cristià-món musulmà. Tot plegat no és d'estranyar, atés que Mallorca, des de l'edat mitjana, va ser un punt fronterer entre aquests dos mons i no foren poques les incursions morisques patides a les costes. En la present rondalla es parla de l'Alger, una de les ciutats que tenia un dels mercats d'esclaus més actius de la Mediterrània.

De la mateixa manera que passa en la majoria de rondalles, trobem un protagonista que parteix d'un determinat lloc a la recerca d'un element màgic. En aquest cas parteix amb l'objectiu de curar el mal d'una persona, la qual cosa ens remet d'una manera o altra a rondalles com *La flor romanial*. Així mateix, el protagonista-heroi assoleix l'objectiu i es veu recompensat.

3.2. Guia didàctica de la ruta

	Activitat	Organització	Recursos	Temporalització	Objectius
AP1	Què són les rondalles?	Individual - Grupal	Bolígraf i paper	50'	1, 1.1., 2, 2.1., 3, 3.1.
AP2	Una rondalla, diversos autors	Individual	Bolígraf, paper i ordinador amb connexió a Internet	50'	1, 1.1., 2, 2.1., 3., 3.1.
AP3	Fem una ruta literària	Grupal	Bolígraf, paper i fonts d'informació	45'	1, 1.1., 3, 3.1.
AP4	Amics en línia	Individual	Ordinador amb connexió a Internet	30'	2
AR5	Les rondalles en escena	Grupal	Dossier de lectures facilitat pel professor	15'	1, 1.1., 2, 2.1.

AR6	De la teoria a la pràctica	Grupal	Cap	15'	1, 1.1., 2, 2.1.
AA7	Fem de recopiladors	Individual	Bolígraf, paper i gravadora	45'	2, 2.1., 3, 3.1.
AA8	Un viatge de rondalla	Individual	Bolígraf i paper	50'	2, 2.1.

AP1 - Què són les rondalles?

Aquesta primera activitat de preparació es divideix en tres preguntes de coneixements previs i de recerca per tal d'introduir l'alumnat a les rondalles i a dos dels grans recopiladors de folklore dels Països Catalans: Enric Valor i Antoni Maria Alcover.

AP2 - Una rondalla, diversos autors

Aquesta activitat consisteix a llegir les versions de Valor i d'Alcover de la rondalla *L'amor de les tres taronges* i comparar-les. Posteriorment, mitjançant la web Rondcat i el sistema de classificació ATU, escollir una rondalla i comparar els seus trets amb una rondalla coincident d'un altre autor.

AP3 - Fem una ruta literària

El professorat reparteix les set rondalles en set grups de classe per tal que s'informen i en redacten un resum, la font de la rondalla, la classificació i un breu comentari. Per tant, l'alumnat és l'encarregat de desenvolupar la ruta literària que es durà a terme.

AP4 - Amics en línia

Aquesta ruta pretén ser una visita cultural a Manacor però també, mitjançant aquesta activitat, una interacció amb els alumnes de l'illa. Per això, l'alumnat valencià i mallorquí faran un intercanvi de correus electrònics per tal de conèixer-se prèviament a la ruta, aprofitant així, per descobrir les varietats dialectals del parlar.

AR5 – Les rondalles en escena

Aquesta activitat consisteix en la lectura de les rondalles treballades en l'espai destinat en la ruta literària amb la intenció de transmetre un sentiment i relacionar la lectura amb l'entorn. Per tal de que tot el món que faça la ruta pugui tenir accés a les rondalles proposades, al tríptic hem posat uns codis QR que, en escanejar-los, ens dirigeixen directament als textos de les rondalles.

AR6 - De la teoria a la pràctica

En aquesta activitat, l'alumnat valencià explica a la resta de companys i companyes la rondalla que en l'AP3 s'ha desenvolupat. A més, per tal d'aprofundir la interacció amb l'alumnat mallorquí, aquest dona el seu punt de vista i noves aportacions.

AA7 - Fem de recopiladors

Aquesta activitat pretén ficar l'alumnat en la pell de recopiladors i recollir o enregistrar un acudit, una llegenda urbana i un mem en català del seu entorn o coneguts.

AA8 - Un viatge de rondalla

Aquesta darrera activitat consisteix en la redacció del viatge a Mallorca utilitzant els trets característics del gènere rondallístic. A més, cada alumne tria una fotografia que li ha marcat el viatge per tal de construir un àlbum del viatge a classe.

4. CONCLUSIONS

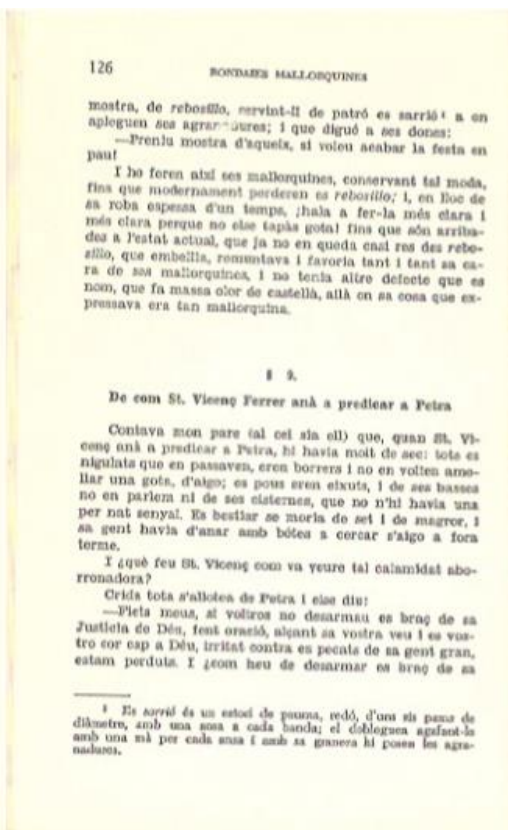
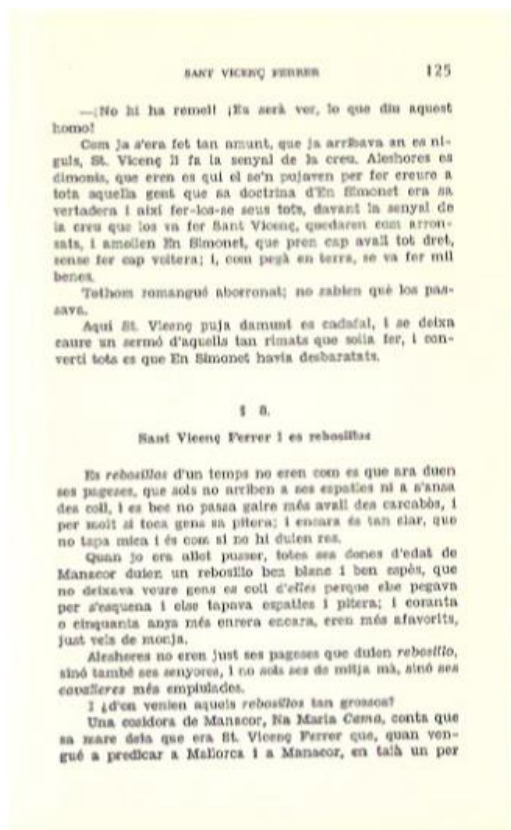
A tall de cloenda, creiem que aquesta ruta es pot implementar a l'aula per tres aspectes fonamentals els quals la caracteritzen. Així mateix, el fet d'estudiar un gènere literari —les rondalles, en aquest cas— a partir d'un intercanvi entre dos centres és una manera suggerent i captivadora per a l'alumnat. A més, conèixer i estudiar dos referents de les rondalles ens proporciona una perspectiva més ampla de la importància del gènere rondallístic, ja que podem comparar i assenyalar les influències de cadascun, així com aprofundir a partir de les diverses variants —català i mallorquí— amb la intenció de familiaritzar l'alumnat en la geografia i cultura dels Països catalans. Finalment, hem pogut comprovar el pes literari que naix de la ciutat de Manacor, gràcies a l'aportació d'Alcover esdevenint, així, un referent de la tradició oral i folkflòrica de què gaudeix la cultura del territori catalanoparlant.

BIBLIOGRAFIA

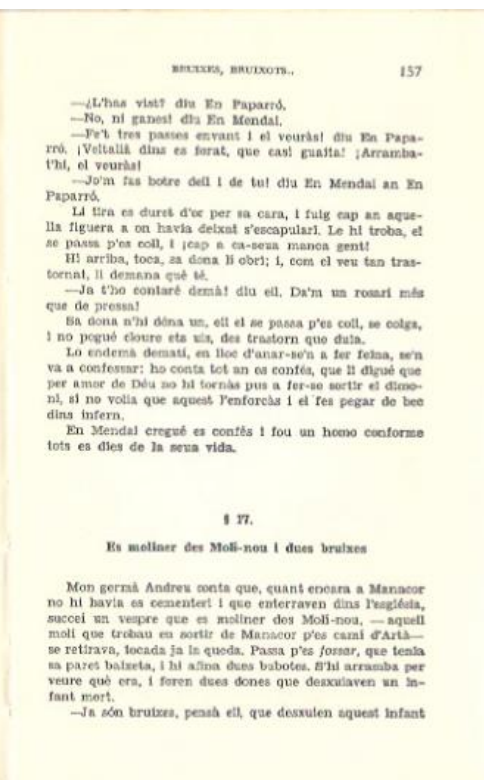
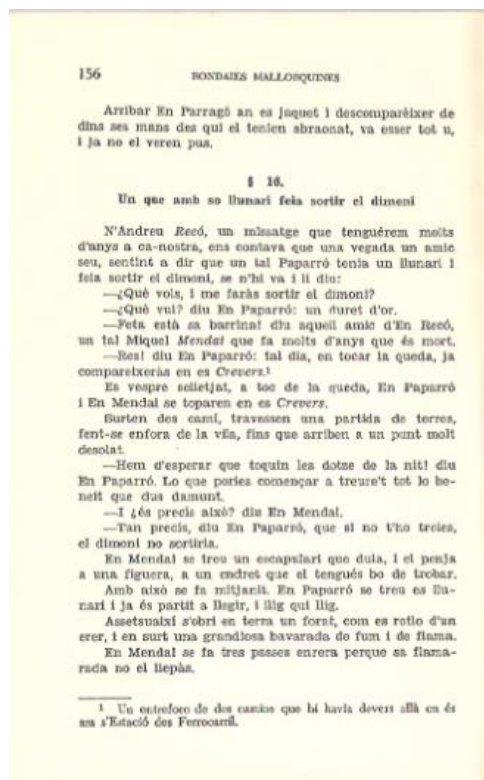
- ALCOVER, A. M. (1997) *Rondaies mallorquines* (Toms III, IV, V, XXIII). Palma; Moll.
- FUSTER, G. (2006) *Història de Manacor*. Palma: Lleonard Muntaner.
- JANER MANILA, G. (2005) *Com una Rondalla. Els treballs i la vida de mossèn Alcover*. Palma: Fundació pública Antoni M. Alcover.
- ORIOI, C. (2002) *Introducció a l'etnopoètica*. Valls: Cossetània Edicions.
- ORIOI, C. (2011) «Les rondalles d'Enric Valor en el marc de la rondallística catalana» (pp.76-95) dins. *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor* ed. a cura de Gemma Lluch i Josep Badalquí.
- VALRIU, C. (2008) *Paraula viva. Articles sobre literatura oral*. Barcelona: PAM-UIB.
- VALRIU, C. i VIBOT, T. (2010) *Sant Vicenç Ferrer a Mallorca: història, llegenda i devoció*. Pollença: El Gall/IEB.

ANNEXOS

Sant Vicenç Ferrer i es rebosillos

Un que amb so llunari feia sortir el dimoni

Com el Rei la sent, se vola, li diu sea mil llàstimes, li fa ses mil amenaces; però ella, sa més fresca del món, i com si li haguessen tirades paies de Menorca, no s'aturava de dir:

—Tot aquests estufornos són ben excusadors! Amb mi no hi valen amenaces. Posat fer lo que vulgues; però lo que es diu *casar-te* amb mi, si no treus sa fornada de pa sense paia, mira quina hora t'ho die, no t'hi casaràs.

El Rei a la fi va veure que no hi havia altre remei.

—No res, digué; En Ferrandí s'abrigà es entro d'es seu cavall; jo me n'abrigaré set, i m'hi faré deixar molta carn, i així, com sa calenter los haurà treuats, jo ja tendré sa fornada fora.

En seguida fa pastar, i enformar, i escorxar set cavalls, comanant que deixassen molta carn en es cuiros.

Li donen avis que sa fornada ja és cuita; ell s'abriga es set cuiros, i se n'entra dins es forn.

Aquella tanta carn se fongué, es sec se va encendre, es cuiros feren flamada, i el Rei romangué cuit. Només quedà una mica de cendra.

Aquí En Toni i En Juan digueren:

—Ara En Ferrandí se farà l'amo de ses motles. No tenim més remei que fugir.

I fugiren abans de més raons, i no los veren pu.

La Princesa d'Orient, com va veure el Rei cremat dins es forn, digué an En Ferrandí:

—Ara em vul casar. I és amb tu que em casaré, si tu vols; perquè ets tu que m'has guanyada: tu vares tenir enginy per robar-me; tu em digueres s'aigo d'es pou d'ex líed; tu em trobares sa pinta d'or i s'anell de diamants; tu has tret sa fornada de noces.

Ja ho crec que En Ferrandí no hi va fer des mots!

Se casà amb la Princesa, feren unca noces mal vistés, i foren els Reis més poderosos del món.

Varen tenir una partida d'infants, i visqueren com Josep i Maria any i més anys; i encara són vius si no són morts, i al cel nos vegem tots plegats. Amén.

Torre Nova jurat de 1897

En Pere d'es Forn⁽¹⁾

Això era una fornera viuda que només tenia un fill, En Pere, que li faltava una saó, i sa d'ex Brú, que és sa millor. Ara per menjar, en volia amb qui alenava.

—Tira, veste'n an es port,² li diu un dia sa mare; velam si duràs una senada de llenya, que t'hem mentor com es pa de cada dia. No poren fornejar sense, fill meu.

I li dona una coca com un erer perquè li bastés per tot lo dia.

L'home toca soletes, i comença a donar-li clau.

Com va esser a sa font nova³ ja la se va haver acabada.

¿I què fa ell? Toma arrera.

—¿I ara? diu sa mare, com el veu.

—Que sa coca s'és acabada a sa font nova, i he girat.

—Ah gran golafrel ¿I que tendràs fam collina? ¿Una cocassa com aquella haver-la't etzibada d'aquí a sa font nova? Tanmateix passa la midal...

—Sabes que era de bona! No me n'he pogut deixar; i més n'hi hagués haguda, més n'hauria menjada.

—Ell ets com un avenel... Un llinatge l'acabaries!

—I ben aviat, si em tan bo com sa coca!

La dona, tota enfadada, ho conta a ses veïnades, que li digueren:

¹ La'n costà el seu Foss Gots, de Manacor.

² S'estió, el port de Masacor.

³ Aquesta font o pou i els demás punts que s'esmenten en aquesta novel·la se troben avort pel cost de Manacor i en el port.

—Un altre pic posa-li borres, i la tendrà més mala de roegar.

Ho fa així, i lo endemà En Pere amb sa gran coca ja és partit cap an es port a dur sa somada de llenya.

Encara no havia passat es portal de ca-seva, com ja comença a donar clau a sa coca; i clavada ve clavada va, tot oren borres que s'enganaven per ses dents i queixals, i cada punt havia d'escopir.

—Ja la m'ha feta de farina d'ordí dita ell. Tot són taitares! Vaja quin cabermon!

Devés es Moli d'En Sopa se cansà de mastegar borres, i gira en coa cap a la vila.

—¿I ara? diu sa mare, com el veu.

—M'heu feta sa coca de farina d'ordí; tot són taitares, i el diantre que la roca; i ho girat.

—Ah bota ferrer! ¿I com farem sa fornada de demà, sense llenya?

—Ja vos enginyareu!

—Sí, t'hi poren posar a tu, per llenyal!

—Si sou capaç, hi consent!

—Locol re-locol!

La pobreta, apurada de tot, ho conta a ses veïnades, que li digueren:

—Un altre pic, posa-li macs de mar, i digue-li que són taitades de fetge.

Ho va fer així, i En Pere lo endemà tot content cap an es port ben cregut que se'n duia una coca amb taitades de fetge.

Comença a donar-li clau tot d'una que partí; i clavada ve va clavada va, *rac-arrac-rac-arrac* a ses taitades de fetge, i no los poria fer res.

Les retava així mateix i los llevava qualque llenca, perquè tenia un barram de ferro; però no en pogué engrunar cap de tot. I una després s'altra, les arribà a tirar totes, i s'hagué de calar sa coca rònega, que li durà fins an es port.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com prou s'hagué passejat, afina a ses coves blanques i una cosa negra que se bellugava.

S'hi acostà i fono un vell-marí que feia es botegot damunt s'arena, i per cap vent del món poria arribar a s'aigo.

—¿Vols que t'així? diu En Pere.

—Me faries un gros favor, diu s'animallet.

En Pere s'hi abraona, i a força d'estrevades i promudes l'arriba a s'aigo.

Es vell-marí pega unes quantes remades, més faguer que un per de rifa; treu es cap, i diu an En Pere:

—Qualsevol cosa vulgues, no has de fer més que dir: *Per virtut del vell-marí, que es foga tal cosa!* i se farà a l'acte.

Encara no hagué dit això, com pren sa fua per endins, ben atacat, i no el veren pu.

—¿Així va això? diu En Pere. Ja mes dirà en pops, si aquesta és veral! Ara mateix vui fer ses proves!

Se'n va a un redol de mates ben espesses i ben grosses, i diu:

—Per virtut del vell-marí, que aquestes mates quedin taitades i feixos fets!

I aquelles mates, *zaf* ja les veren amb so rabasell per amunt, i se'n ve tot amb u un trebolli de vent, les alça a l'aire fen-los fer es molinet, i com pegaren en terra, foren feixos fets.

En Pere los acaramulla; s'hi planta damunt, i diu:

—Per virtut del vell-marí, que aquesta llenya se'n vaja tot dret a ca-nostre, i que me duga a mi!

I aquell caramull de feixos ja és partit, tot sol tira tira cap an es fora de sa viuda, amb En Pere damunt, més elancat que es baló d'Artà.

No vos diu res la gent que trobava p'es camí, si hi quedava, embadalida, veent allò!

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

Com hi va esser, va tenir peresa d'haver de triar sa llenya; i se posa passeja qui passeja per devora s'aigo.

⁴ Són a un costat del port de Manacor; la mar hi arriba en dies de maror.

Com entrà dins la vila, allets, donetes, tots es desenllats, li corregueren darrers.

Com foug en es forn, duia un rossegat de gent que parava es carrer més de dos-centes passes.

I ben alerta que anà En Pere a dir res d'es vell-mari!

Sa mare ja no anà curtejant pus de llenya per fornejar, perque an En Pere només li costava anar-se'n an es port i dir:

—Per virtut del vell-mari, que se tai aquesta llenya! Per virtut del vell-mari, aquesta llenya cap a ca-nostra!

Un dia se n'hi anava, an es port, i davant s'hort d'En Coules troba un homo que menava un ase amb uns escorbeis, que no feia ombra, de magre. No li faltaven genoières, bonys i esclatadures, i ets ossos d'es moltes li foradaven es culro.

—¿Què voleu d'aquest ase, germà? diu En Pere.

—Vel-t'aquí per no res, si el voleu, diu aquell homo. Tanmateix el duia a escorzar.

—Idò jau un sou p'es dogal, i venga s'ase.

El se passa davant, i *trio-tras-les-tras*, cap an es port.

Un poc antes d'arribar a Sa Rella, troba un homo que menava un ca que clarejava de magre, fermat amb un venç.

—¿Què voleu d'aquest ca, germanet? diu En Pere.

—El porcu prendre per no res, diu aquell. Tanmateix el duia a penjar, perque és tomat vei, i ja no se guanya es pa, no s'acabussa.

—Idò jau un sou p'es venç, i venga es ca.

El posa damunt ets escorbeis a l'endreta, i cap envant s'ha dè.

Davant Santa Cirga en troba un qui menava un moix que només tenia sa pelleta i ets ossos, i el porcu travessar bellamerat amb una guya. El menava fermat amb una llanderina.

—¿Què voleu d'aquest moix, germà? diu En Pere.

—Si el voleu per no res, prenu-lo. Era un moix de primera, però és tomat vei, i ses rates ja se'n rinen, i el mèu menava per fer-ne un sarró.

—Idò jau un sou per sa llanderina, i es moix és meu.

El posa a s'altra banda d'escorbeis i de d'allà s'ha dit.

Devès sa *bausa rotja* de Son Suiu troba un homo amb un garrot que a baix feia rabasseta.

—Oh quín garrotet tan garrit! diu En Pere.

—I si vós sabèssu s'habilitat que té! diu aquell.

—Veiam, digau-la'm.

—Idò, que en dir-li: *Pal-i-toes, fés lo que sapu fer*.

—S'afua a sa gent, i dóna més garrotades que el di-moni, i a ferit. Desgraciad d'es qui li està davant!

—Un sou vos ne don, diu En Pere.

—Feta està sa barrina, diu aquell. I n'estic content, perque jo tenc un geni més curt que una mo-nela, i, en fer-me gens es perque, no crem, afua es pal-i-toes, i llavò és com En Paretjal,¹ que, en sortir, fa jóia.

En Pere li dóna es sou, i pren es *pal-i-toes*, i de d'allà.

Damunt es Coll troba un homo amb una espaseta.

—Oh quina espaseta més planç! diu En Pere.

—I si vós sabèssu s'habilitat que té! diu aquell.

—Digau-la'm, si voleu.

—Idò, que en dir-li: *Espaseta, toia colla; espaseta no li amolla!* —no en deixa cap damunt ses espalles, mentres n'hi venguen davant.

—Un sou vos ne don.

—Feta està sa barrina; i me feis bea content si la prenu, perque tenc un genió com a foc, i sols que n'apunta, ja hi abord s'espaseta, i llavò me fa massa destrossa.

En Pere li dóna es sou, i pren s'espaseta, i cap an es port manca gent.

Hi arriba, cerca un redol de mates que li agrad, i ja diu:

¹ Es un sigal boix, blanc i grisiat, que surt en el grec. Si surt cociat, això es, encusat amb altres sigals, deosta sigo. Si s'alça, se fan, i se recel en vent.

—Per virtut del vell-mari, totes aquestes mates romanguen taiades i feixos fets!

Encara no ho hagué dit, com *re-nac* totes aquelles mates amb ses rels per amunt i feixos fets!

Los compon fent garbera; hi fa pujar s'ase amb ses escorbeis, i es ca i es moix damunt; hi puja ell amb so *pal-i-toes* i s'espaseta i diu:

—Per virtut del vell-mari, tota aquesta llenya i noltros cap a ca nostra!

I aquell munt de feixos i ell, cap an es forn s'ha dit i ben de pressa.

Com sa mare el me veu amb aquell ase, aquell ca i aquell moix, el se cuidà a menjar, de noms que li digué; però ell la s'escoltà tant com si li haguesen tirades paies de Menorca.

Donà paia i faves a voler a s'ase, i pa blan i ossos i cotnes de formatge i pellofes de sobratsada an es ca i an es moix; i aquells animals aviat posaren popes i es pèl los tornà una mica llient: no pareixien es mateixos.

I En Pere que no se n'anava enlloc mai en no esser amb so *pal-i-toes* i s'espaseta, encamellat dalt s'ase amb sos escorbeis, i es ca i es moix damunt, un a l'endreta, s'altre a l'esquerra.

I tothom, alerta mosques an *En Pere d'es forn!*

En aquell temps el Rei tenia guerra molt encarnissada amb un altre Rei, i no la poria guanyar per cap vent del món.

Perdut de tot, fa unes dretes: que qui li faça guanyar sa guerra, se casarà amb sa seva fia.

S'hi presenten molts de prínceps i grans senyors, es més valents que es passejaven; però tots, com prou havien avençat, arribaven a fer ets oux en terra com es sebellins.

En Pere d'es forn se n'arribà a tèmer, i dia a sa mare:

—Me'n vaig, i no tornaré que no sia gendre del Rei. Bé plorinyà sa mare; bé esqueinà i s'escabellà; però no el pogué tòrcer.

L'homo un dia ben dematí ben dematí, s'aixeca... antes d'anar en lloc: posa ets escorbeis a s'ase, i es ca i es moix damunt; s'eixanca ell a's mig amb s'espaseta i es *pal-i-toes*, i un pa i una sobratsada dins sa taleca.

I —*Erri Gelat!* —, li pega punyida an es golés amb sa pua d'es canó de s'esca.

(Perque no havia pensat a dir que En Pere fumava amb pipa).

I En Gelat, trot-trot, de d'allà cap a ca'l Rei.

Camina caminarà, hi arriba, d'es cap de tres dies.

Hi havia una partida de criats a sa carrera, que feien la pretxa.

En Pere no ahurà En Gelat fins que los va esser damunt, i amb un poc més en trepitja un parel.

—¿Què farem amb aquest ase? cridaven aquells, fent-li amplec. ¿I a ca teniu ets nís, que no veis si trepitjau la gent? digueren an En Pere.

—I voltros ¿a on los teniu, que vos deixau trepitjar? respon s'estornell.

Es criats el se miraren de dalt a baix a ell i tots es seus ormetjos, i quedaren sense paraula tot d'una; però llavò li digueren:

—Germanet, i ¿què cercau per aquí?

—¿Qui voleu que cerc? diu En Pere, sense davallar de s'ase. Veieu si vos cercarà a voltros... Tampoc no us heu de figurar tenir tanta merciera... ¿Ho voleu sebre qui cerc? Idò el Rei. ¿Que le hi trob tanmateix?

—Sí que le hi trobau.

—Idò que surta!

—¿Ai que surta? ¿I que veniu de Ses Erasses, germanet?

—No, de ca-nostra.

—I ¿de què anau per aquí?

—No és compte vostro. Voltros anau a dir an el Rei que surta; que a posta vos paguen per servir.

—Però ¿i tan barbatxo sou que no sabeu que an el Rei no li miren frines?

—Sí no el feis sortir, sabeu jo qui som.

El Rei senti aquestes *completes de nylo i nyec*, i gualta per un finestradó.

—¿I ara què teniu? digué an es criats.

Però llavó reparà En Pere damunt s'ase, amb s'espaseta, i es pal-i-tocs, i es ca i es moix a cada banda d'escorbeis, i li va caure molt de toc.

—Bon dia tenga, senyor Rei! digueren es criats.

I vengà una bona vinclada de cos per davant.

—Olal! diu En Pere, llevant-se es capell tot d'una que el repara... ¿Vol dir això és el Rei?... Bon dia tenga, senyor!... ¿Que no està trempade!?

—Sí fa, ¿I tu?

—Jo, més que un rebòtge, sobretot ara que el veig.

—¿I de què va un homo?

—Jo le hi diré: venia per fer-li guanyar sa guerra.

—¿Què dius que faràs?

—Que li faré guanyar sa guerra!

—¿Tu tot sol?

—Amb aquests ormetjos que duc.

—¿Que no saps tu que d'un Rei no se'n riuen?

—I massa que ho sé. Jo no me'n ric gens.

—¿Que tens sa vida molt avorrida, molt avorrida?

—Encobeida ferm, la tene jo!

—Idò, torna-te'n per aquí on ets vengut, abans de pus remor.

—Jo me'n guardaré com de cauro. ¿No ha fetes Vossa Reial Majestat unes dietes: que es qui li faça guanyar sa guerra, sia el qui sia, se casarà amb sa seva fia?

—Sí que les he fetes, però ¿que no veus que si te n'hi vas, a's temps d'una cucavela de puça ja t'auran escabetxat?

—¿Que n'escabetxen cap que no hi sia?

—No.

—Idò m'hi deix anar, i ja n'haurem raó, d'aquí set o vuit dies, si seré jo s'escabetxat o si seran es contraris.

—¿Fes el dir que ho dius de bo, que ho vols provar?

—Vaia si le hi dic! Aposta som vengut! Que me

menin allà on és sa guerra!... Per un gust, que m'hi menin!

Com el Rei el va veure tan encarat, i per altre vent que tots es demés que s'erren presentats havien feta quetxa, va dir:

—No res, demà demati jo me'n vaig, i poràs venir darrera noltros, i t'espasará es mal de ventre.

—Entenguem-mos, diu En Pere; per jo acabar sa guerra, hem d'anar a mantengut jo i aquests animals.

—No tengues ansia, diu el Rei; no vos faltará manteniment, tant mengem.

Lo endemà ben demati partiren cap a sa guerra, i el Rei no se poria treure d'es cap En Pere.

—Ho he de veure, deia ell, que farà aquest bo d'home! No porà dir que no l'haia aviat. Que d'aviat ell, s'ase i demés animals los veurem comes a faire i esclafats! Ell se deu creure que tot és bufar i fer ampelles!

Arriben, i se comença a preparar la cosa p'és combat.

—Senyor Rei, digué En Pere, deman per anar davant de tot.

—Idò ja t'hi pots posar.

—En haver de rompre es foc, que em peguin crit de *Hala, Pere!*

Com la cosa estigué enrengada, tot s'exèrcit se posa en moviment; En Pere, pipa encesa, davant davant, damunt s'ase, amb so pal-i-tocs i s'espaseta en sa mà, i es ca i es moix a cada banda d'escorbeis.

Tot amb u sent que li criden: *Hala, Pere!* Ell aquí diu:

—Per virtut del vell-marí,
que es contrari no pugues ferir
ni s'ase ni es ca ni es moix ni a mi!
i que es que noltros toquem
meogio tota firm!

Dit això, pega càrada an En Gelat i una bona punyida en es gòlès; i apell animal, de quatre cap

an es contrari! que el reberen amb una calabruçada de pedres; però no sé què era: no el ferien.

—Pal-i-tocs, fés lo que saps fer! diu l'homo.

Espaseta, traia colls!

Espaseta, co li amolla!

I es pal-i-tocs, garrotades a dreta i a esquerra i amb cada ventat, un homo està. I s'espaseta espasades d'un vent i de s'altre! i amb cada revet, un coll taitat. I En Pere, punyides en es gòlès de s'ase; i s'ase, coces i alçades de cul, i, en tocar homo, ja no se n'anava a penedir a Roma; queia en terra tan llarg com era; i es ca i es moix, de dalt ets escorbeis, mossegades i arpades! en veure cap contrari avinent; i aquell contrari, *tutup!*, pegava de copes, i ja no se n'aixecava. I es pal-i-tocs que no s'aturava d'esclafar caps, i s'espaseta de talar colls, i s'ase, es ca i es moix d'esclafir gent amb ses potes, amb ses barres, amb ses uncles; i aviat hi hagué una estesa d'homos, que feia feredat.

¿Què me'n diréu? Ell com es contraris veren es joc tan mal estulat, se posen a regular; i aviat ja deixaren es caminar p'és córrer, i ho donaren a ses comes, carrera oberta, cridant:

—Qui es pot salvar, que es salv!

En Pere los encolçà una estona; però no los pogué seguir; i al punt los varen haver perduts de vista: ja no los veren pus, ni noves.

El Rei no hi cabia de content, tothom botava d'alegria.

An En Pere, s'ase, es ca, es moix, es pal-i-tocs i s'espaseta los passejaren en triomfo per tot.

El Rei digué:

—Paraula de Rei no pot mentir: ¿En Pere ha acabada sa guerra? En Pere s'ha de casar amb sa meua fia.

A ella li sabia una mica de greu, així mateix, com el veia tan revescós.

Li llevaren una mica es grops, l'esporgaren i en-

llestiren lo millor que saberen; i se va fer s'esclafir, vui dir, se casaren; i venguen festes i sarau per llarg.

I En Pere que mai volgué abandonar s'ase, es ca, es moix, es pal-i-tocs i s'espaseta, i tothom li vetlava es ble una cosa de nò dir.

I, respectat de tothom, va viure amb sa fia del Rei com Josep i Maria, anys i més anys;

i jo me'n vaig venir
amb un capellet de vítre;
i ets allò, p'és canó,
maquets i maquets,
i so me'n deixaren locí.

Torre Nova, Agot de 1897.

Sa titina i sa geneta

Sa titina i sa geneta⁽¹⁾

Això era una titina que un dia s'esplugava damunt un revell, sa més descansada del món, i hi va haver un dimoni de geneta que estava a l'aguait, per allà, i ¡zas! li pega fua, i l'aplega.

—¡Allí ¡allí va dir sa titina, com se sentí ses unghes de sa geneta devers ses costelles. ¡Amolle'm, per amor de Déu! ¡Amolle'm, te dic!

—¡Bona estic jo per amollar-tel d'ú sa geneta, que tene una fam que m'alça. ¡Ja ho veus si he botat juder, que a tu i tot t'he aplegado!

—¡Però, geneta! deia sa titina, te dic que m'amolla, i t'assegur que no te'n penetraràs. ¡Jo t'ho asseguro!

—Lo que t'assegur jo, deia sa geneta, que aquestes popes teves seran ben saboroses. Quo no sé com ja no les m'he empasolades.

—Però escolta, diu s'aucelló. ¿I a tu no t'agrada es peix?

—¿Si m'agrada? diu sa geneta, badant uns uis com uns salers. Quo no me'n som vista sadolla mai. Sobre tot, em pens que m'acabaria tot es de la mar.

—¡Idó mira, diu sa titina. Tan cert com hi ha Déu, i mengo'm si t'engas, que, si m'amolles, te faré fer una vega de peix, que en poràs menjar fins que esclats.

Llavò si que badà ets uis sa geneta, i se posà tota pensativola, i digné:

Però ¿a on tens es peix, tu, gran pitsorina?

—¿A on? ¡No ho vulgues sabrel jo lo que et dic que, si tu m'amolles, demà matí te faré fer una peixe-

¹ La'm contà el Rd. D. Juan Font, de So'n Cigala (Manacor), que la hi contava, coss era allotinat, el seu oncle l'amo En Juan de So'n Cigala.

tada com no n'han fetes pressones nades. I te don paraula que, si no és així, jo mateixa m'aficaré dins sa teva boca perquè em menges. I que em tiri d'una passa si no de ver!

—Però jo voldria que em diguesses, repetia sa geneta, d'en dimoni t'has de treure es peix, tu.

—Tu amolle'm, diu sa titina, i demà dematí ja seras davant ses cases de Santa-Cirga, sol sortint.

—Davant ses cases, diu sa geneta, tene ànsia que l'Amo o sa Madrina o qualsevol de la casa no m'agla-pesques, perquè com les saupam tantes de gallines, en veure fressa nostra, el dimoni les se'n du.

—Idó, més avall, baix d'es Corral de ses figures de moro, dins sa Coma d'es pou, diu sa titina.

Sa geneta era tan lèpola de peix, que consentí amollar sa titina amb tot i tenir sa panxa ben re-de-buida, sols per s'esperança de sa peixetada.

Sa titina otxempla ses aletes, i ¡com la balat per amunt, i de d'allà.

Lo endemà, sol sortint, fone baix d'es Corral de ses figures de moro dins sa Coma d'es pou de Santa Cirga, i m'hi trobà sa geneta amagada dins un enfony de sa paret i goitant.

—¡Oh geneta! digue, bon dia i bon any que Déu mos do!

—Amèn, diu aquesta. ¡Ja me pensava que no vendries!

—¡A poc a poc, revetlera! diu sa titina. Jo, en donar paraula, no hi falt. Friener hi va es coll... Escelta, ¿i que ja estàs en boca, tan dematí?

—¡Vaja si hi estàs! diu sa geneta, que no he tastadet res de s'altre vespre. ¡A veure a on tens es peix! ¡Ara ho he de veure d'on el te trauràs! ¡Mira que, si m'engones, sarà feres!

—Com jo te vaig dir, respon sa titina, que fariem sa

¹ Focentó prop de So'n Cigala, i que pega an el camp d'es port de Manacor.

peixetada, la farem; ¡creu-mel Anem ara a amagar-mos dins es romeguers d'es claperot d'es pou, i al punt posarà En Quemunyes... ¿Que no el coneix, an En Quemunyes?

—¿Es peixeter de Manacor? diu sa geneta. Ja el coneix, i més que es mal temps. ¿I què li hem de demanar? ¿Que mos don es peix que du?... Sobre tot, jo me'n podaré com de caure, d'atansar-m'hi...

—Però, dona, diu sa titina, no passes s'arada davant es bous. Deixem parlar; no sies tan cuitadora. Veus, nultros mos amagam dins es romeguers d'es claperot. Se'n ve En Quemunyes amb so carretó al tip de peix; s'atura a heure ell i s'ase, i segueix cap a la vila. Jo surt, i em pos botaja qui botaja per davant es carretó, fent com qui tenir una ala rompuca. Ell botarà d'es carretó i el deixarà en banda per assolir-me, i jo de d'allà, sols que no m'agaf. L'homo s'hi encalenteirà, se farà enfons, se farà enfons, sense tener-se'n ni pensar pus en carretó ni sant carretó; i tu aleshores te n'hi puges; i mira, tota aquells covos de peix seran tous...

—El dimoni étal diu sa geneta, com hagué sentit aquest pla ten enginyós.

Ja ho crec que se n'hi anaren a amagar-se dins es romeguers d'aquell claperot de dovora es pou, qui fa partió amb Mendia, i allà espera qui espera.

Dues hores es sol al, comencen a sentir renou de rodes de carro que se'n venia de sa part d'es port, i ja ho crec que ho va esser es carro d'En Quemunyes, amb un parei de covonades de peix que feten por.

S'atura en es pou, treu un parei de poalades d'aigo per ell i s'ase; i gloo-gloo tots dos, begueren a esclata-bufetes, tan acaorats venien.

Com no n'hi va quebre pus de brou dins sa seva panxa, se'n puja ell an es carretó, i ¡orrí, Gelatí cap a Manacor falta gent!

¹ Una altra possessió que toca Santa-Cirga, i que hi ha una casa d'aspecte suoczial, amb arcs de punta de metla i finestres mostrejades.

Aquí sa titina pega enfons de dins s'amagatell, s'amolla una ala, passa davant es carretó, i botets i botets. ¡giu-giu i gao-giu, i ¡hala petita! com que En Gelatí li hagué de posar una pota damunt.

—¡Oh aquesta titina! diu En Quemunyes. ¡Deu tenir cama o ala rompuca! Quins fests que en faran es meus allots!

Pega bot d'es carretó, i se pensava que no hauria de fer més que allargar sa mà per agafar-la.

La hi allarga, tot acalant-se; però justament sa titina pogué pegar una mica de fua, que bastà per fugir-li de dins ses mans, i li prengué tres passes de vantatge; i En Quemunyes enverga llonga per sortir-ne d'una vegada; però sa titina, giu-giu i coixeu-coixeu, com En Quemunyes posà mà per agafar-la, va esser una passa més enfons. Aquí En Quemunyes li enverga fua, més de mig enfusat; però sa titina en pega una altra de més llarga, i va esser tibada buida. I sa titina de d'allà, coixeu-coixeu, i giu-giu, i revolts, i enfutes per dins es camp de

Mendia, i En Quemunyes darrera darrera, suant tanta gota, fent llamada de veure que aquella mica d'auecll, coix i amb una ala rompeda, l'hagués de fer córrer i potolar tant, i que, com més anava, en lloc de retro-se, més allargava. I ¡què havia de pensar ja ni en s'ase ni en so carretó ni en ses covonades de peix!

Ja hi pensava sa geneta, que tot d'una que va veure que En Quemunyes se feia enfada, se'n puja an es carretó, se planta damunt un covó d'aquells al raset de peix, i ¡hala petita! ¡i vengua una oblada i una altra, i llavó un quero de calroigo, i ara escórperes i suara un raig d'alatò, i llavó un enfilat de gorret, i qualche llista ben revenguda, i molls a la vela! I sa polissarda que no se donava raó a ses barrus, i, per por de no ésser-hi a temps, casí no ho roegava. I de lo que tenia mal de ventre era de que n'hagués de romandre gens i no poves-cho empaisolar tot.

I En Quemunyes que potolava darrera sa titina, tirant-li llamps i pestes i cusiant a fer ui, encalça qui encalça aquell ancellinoi polissó, que, com més anava, més reprimia, i que, com se figurà que sa geneta ja estava redona i re-de-redona de peix, se posa bé s'ala tombada, les cixampla totes dues, i preu es vol, més falaguera que un falco quan pega a un esbart de coloma, i *giu-giu* i *giu-giu*, i per amunt i de d'allà, com que digués:

—¡A reveure, Quemunyes! ¡ja em comenaràs molt ets allòts i... ses covonades de peix!

Com sa geneta s'afuà es peixeter que s'acostava, pega bot d'os carretó, i ja li ha estret, tan aviat com sabia, i no era gaire, perquè de sadolla que estava, casí no se poria ataxafegar. Si En Quemunyes la guipa, amb quatre lloros la m'aplega, i seria estat farest.

Però ¡què havia de guipar ell, si no hi veia de cap bolla, d'enfadat i de cremat!

I no vos dic res, com va ésser en es carretó, i vé sa destrossa que li havien feta en es covos d'es peix. Sa geneta le hi havia morrejat tot, i, com començà a ésser plena, pegava una estipellada allà i una altra allà depl.

—Però ¿qui serà estat es dimoni, deia En Quemunyes, que m'hasrà feta aquesta?... ¡¡¡Oh mal li tocassen cent mil carretades de covacions de...!!!

I ja va ésser partit a dir flastònics, i tira es capell en terra, i el se poteja tot; llavó s'enfoca un bon raig de galdades, i llavó se gira contra En Gelat, que no n'era res, i garrotada ve i garrotada va, i no s'aturava de dir-li:

—¡I tu que estaves per bestí? ¡I tan prompte que éts per tirar cocca, com te ve bé, an es qui s'arramba, i no les sabut esbaltir amb tres o quatre es polissó que és pujat a fer-mos aqueixa destrossa? ¿O hi passaves gust que em pegassen aqueixa tibada? ¡Oh gran no-ningú i cara de poca vergonya!

I garrotades i més garrotades, i es pobre arriet que cuidava fer es tre, corrents tot lo que poria, sense seure per guines cinc-centes li venia aquell aixbac i esplet de llenya damunt ses costelles, tan esplanat.

Sa geneta no s'aturà fins an aquell mateix amagatí de dins sa paret des *Corral de ses figures de moro*. Sa titina la colomba com hi entrava, i hi compareix.

—¿Què tal? va dir. ¿Te n'ets poguda associar, de peix?

—¿Ho veus com no t'he enganada?

—¡Ah! deia sa geneta. ¡Estic que esclat! ¡Aquesta panxa meua no pot pus, de plena! ¡Tenc anuí d'esclafir!

—¿I que és estat bo, tuncateix? deia sa titina.

—¿Bo? deia sa geneta. ¡No t'ho pots figurar! No havia passat tant de gust mal, ni esper passar-ne pus de consensiant... i l'assegur que no sé lo que he enformat...! ¡Aix! ¡aix! Creu-me, que noestic per real!

—Vaja idó, diu sa titina; no te mogues, ara que estàs bé, i demà dematinet vendré a cercar-te si Déu ho vol, i anhera a fer-ne una altra de bellandina, millor que sa d'avui.

—No pot ser, diu sa geneta.
—Tu mateixa ho tocaris amb ses mans, diu sa titina. — I me deia sa companyona dios s'angatat, i ja és partida per amunt, dient:

—¡Ja t'ho asseguro, que sa de demà serà més bona que sa d'avui!

Sa geneta dormí tot aquell dia i tota sa nit. Lo endemà, sol sortint, li compareix sa titina, i dia tota remolesta:

—¿Bon dia i bon any! ¡Holia! ¡fora son!

—I ja on la pegam avui? diu sa geneta.

—An es carreró qui va de *Son Crespi* cel a *Son Crespi* Nou.¹

—¿Que fa paret a cada banda?

—Això mateix.

—I ¿que n'ha de passar En Quemunyes?

—No, dona. I llavó que tant de peix, no és bo. Avui

li hem de pegar de-cara.

—¿Tan saborosa com es peix d'ahir?

—¡Molt més, però molt més! digué sa titina.

—¡Idó endavant! diu sa geneta.

I ja són partides cap an es carreró de *Son Crespi*.

Com hi foren, sa titina diu:

—Mira, sa caça la trobarem, si tu mes segueix totes

ses passes i véns sempre just darrera mí. Per poc que em deixes, tot ho tendrem sofrit.

—No tengues anuí, diu sa geneta, no te deixaré; per

allà on passaràs tu, passaré jo.

—Bé, diu sa titina; si ho fas així, estam salvats.

—¡Com som geneta, que ho faré! diu aquesta.

Ets amos de *Son Crespi* duien ses genetes més

quentra que sa pesta, perquè les desollaven s'aviram; i

com en aquell carreró hi havia clavegueres, paraven

lloes a sa boca d'aquestes per veure si aplegarien ses

genetes. Aleshores n'hi havia una partida, de lloes pa-

rades. Prou ho salsa sa traidora de titina, i sa geneta

també; però anava tan fora corda amb c'idea d'atapi-se

de carn, més saborosa que es peix d'En Quemunyes,

que no pensava en lloes ni en lloes.

—¡Hala idó! diu sa titina. Endavant ses atxes, i aler-

ta a deixar-me!

¹ Does procedencia atreides d'allà devers.

I ja és partida carreró avall, i sa geneta darrera darrera. Troba una claveguera i sa titina la pren i sa geneta per lo mateix.

A s'altra banda hi havia una gran lloa parada.

Sa titina, tan menuda com era, passa per davall es

bastons que l'agotaven, sense fregar-los gens.

Sa geneta no los separa. S'hi afica per davall, pega

caparrotada an aquells bastons, i *plaf!*, cau sa gran lloa,

i ja ho crec que hi quedà ben enclosa sa geneta, i amb

ses costelles fetes un acopi! Pegà una partida de re-

meules i cixamplà es potons.

I sa belltre de titina se planta damunt sa lloa, i no

s'aturava de dir:

—¿Ah! idó, gran polissosa, gran golafre? ¿Era tan bo

es peix d'En Quemunyes com aqueixa carn que has

trobada aquí davall? ¡ja hi tornaràs un altre pic a en-

vestir un titina que s'espluga i no se posí amb tel! ¡Hala

idó! ¡menja'n de carn d'aquesta, fins que en vulgues!

I cixamplà ses ales, i *giu-giu*, per amunt s'ha dit,

i encara s'hi des fer, si no s'és aturada.

Miran si en va sebre aquesta titina, i si li sortí tot

a sa geneta voler-la-se menjar.

¡No hi ha reme! ¡Quí mal fa, mal trobaré!

De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga

—Tu dius per tot que no mexas per a Meco i que no et reïgros per res, però jo és gos de meslona que te'n faré, de por, i que et reïguraré!

—¡Ca, home! diu En Damia Fosc. No basta tu ni cent com tu.

—Res, diu En Coreó. Anit, en snar-te'n a colgar, tanta bé per tot, embarra totes ses portes, roda clau a tols en panya, que jo en punt de les dotze l'entraré i me presentaré davant tu a dir-te: Bon vespre, Damia.

—Ara ho he de veure, diu En Damia, si tindrás tanta de fets com l'enga.

En Fosc, com sent la queda, se retira a ca-seua, tanca ben tancades totes ses portes de la casa, poca barra per tot i roda a tols es panya. Pansa si rosari, sopa i se'n va a jeure es més descansat del món, i al punt estigué més adormit que un sauló.

¿Què me'n direu? Ell en punt de les dotze En Biel Coreó se planta dins ca'n Damia Fosc, dins sa cambra i davant es llit a on jeta En Damia.

En Biel pega fregada a un misto de pelleta, encén una candeleta que duia, crida En Damia, aquest obrí els uis; i com se veu En Biel davant, roman sense poïos i amb ses cabells drets.

I En Biel que li diu:

—¿Què has acabada sa son, Damia?

—¡I prou que t'he acabada! diu aquest. Però bé, ¿per on dimoni ets entrat?

—Mira totes ses portes, finestres i forats d'aquesta casa, veiam si ho afines!

En Damia mira per tot i ho troba tot tancat i re-de-tancat, i l'home se donà per vengut, i digué:

—Ara veig, Biel, que és ver lo que diu la gent, que tens fullot i amb no fullot entres i surts fina i tot p'ea fonat de sa clau i no hi ha qui te puga haver a cama, si tu veis.

Des d'aquell dia En Damia Fosc no bravejà pas davant En Biel Coreó.

I 20.

Na Joana de Paguera i un soldat ciutadà¹

Na Joana de Paguera era una bruixa que se feia ses sopas devers la Bona-Nova per sa banda des Castell de Belver.

Un soldat ciutadà, nadiu des barri de Sa Gerreria, la festejava.

Un any es dia de la Trinitat, que era sa festa de correr de Sa Gerreria, i hi havia ençà i enllà festes encesos i molt de truí i boguet per tot es barri. Na Joana de Paguera dona una poma an es seu festejador. Aquest la s'amaga, deixa Na Joana amb s'escusa de que tenia feines. Com fone enfors d'ella s'arramba a un fester, ben carregat d'estelios, casi totes ablamades.

I ¿qué fa ell? Tira aquella poma dins aquell fester; i encara no la hi hagué tirada, com aquella poma comença a fer trons i més trons, i al punt estella per aquí i estella per allà, i brasa per un vent i caliu per s'altre vent.

—¿Què dimoni té aqueix fester? demanava tothom, esgalaat de que fes tot allò.

Es soldadet, com va veure es joc tan mal parat, per no esser-hi de més, ho dona a ses cames; i pus mai volgué sebre res de Na Joana de Paguera.

I 21.

De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga

Com Jo era allotó, que estàven en aqueixa possessió, sentia contar que, quant hi estava un tal Reül, que s'hi destruí i se n'anà deixant un revell a sa baula de ses portes, un vespre en temps de fer oil, llegint es llunari dins sa gatera de sa tafona, això és, davant sa fogonyia de sa caldera, feren sortir el dimoni (¡Jesús! ¡Sant Antoni!) en

¹ M'ho contà la meuaona Catalina Tomás Foya, de la Ciutat de Mallorca.

forma de boc damunt una post que hi havia, afforada a sa jàsera des truí i a sa paret de s'enfront.

Un temps es pagessos que se destruien a una possessió, la deixaven en bards sense avisar es senyor; i com a senya de que eren fullot per no tornar-hi i que no tenien d'on pagar, deixaven un revell a sa baula de ses portes.

No és d'admirar que acabás tan malament aquest Reül, si era patric, llegint es llunari, de fer sortir el dimoni en forma de boc.

¿Com poria acabar bé fent tals fantasiaes?

I 22.

En Tia Cormena i Na Susalna Jaumella

M'ho contà també l'amo Andreu Barraques.

Tota sa nissaga de Cormenas era mel-bocners. En Tia, germà d'En Pelet i d'En Tòfol, guerrejava Na Susalna Jaumella, que estava per criada amb l'amo Andreu; però ella no anava d'ell, per sa fama en què estaven totes es Cormenas.

En Tia la topa, un dia que venia amb un paner de fluges flors. N'oferix una grapada a Na Susalna; aquesta no les volla; però a la fi les pren per no fer-li un desaire, i les se menja amb certa repugnància, perque no se n'acabava de flor, de tal subjecte.

¿Què me'n direu? El Na Susalna comentà a anar desbaratada des cap, i no feia més que anomenar En Tia Cormena; i En Tia això, i En Tia allò. ¿I no t'heu vist an En Tia? ¿I a on deu esser En Tia? I si ell no ve, jo me n'hi aniré!

I no la trobes d'En Tia, ni menjava ni dormia, ni feia brot de feina; i si l'avisaven de res, era lo mateix que dir-ho a sa paret.

A ca-l'amo Andreu arribaren a estar apurats de tot. Criden En Tia per sebre què era tot allò.

En Tia compareix, però no en pogueren treure senyència.

Com Na Susalna el vé, se posà tota zalesta; i Tlanet això i Tlanet allò, i tot era Tlanet.

Però com En Tlanet se'n va esser anat, ja tornaren tenir Na Susalna entabanada i desbaratada, just una euvela modorra, demanant en Tia i fent-se trons de tot lo que no fos En Tia.

L'amo Andreu a la fi poca Na Susalna dins es carro, i la se'n du an es metge per veure què era allò i que li donés qualque medecina per decontar-li es mal.

Es metge la se mira ben arreu, la pregunta d'un vent i altre, i digué en rudes que no li veia mal ni sabia què pogués esser allò que tenia, més que una exaltació nerviosa. Li recepta una bona purga de setet i unes curades per veure si E tremparien es nyris i si l'apacivarien, recomanant-li tranquil·litat, repòs, distracció i fora mal-de-caps de res.

Se'n tornen a Ca'n Barraques, feren lo que havia dit es metge, i foté una parellia que Na Susalna anava per bé i que aviat hauria tirat es mal a sa paret; però al punt se tornà desbaratar. Prengué altre plo es cap de fill d'En Tia; i Tia per amunt i Tia per avall, Tia pes llevant i Tia p'es ponent, i tot era Tia.

I no hi hagué altre nivell que En Tia hi anés cada parel de dies a festejar una catona; perque, en veure's-se davant, Na Susalna se componia tot d'una: era com que posar oil a un Dam.

Es de Ca'n Barraques veren sa gent de Na Susalna i els digueren que no tenien més remei que casar-la amb En Tia Cormena.

I En Tia que escampava per tot que Na Susalna no se casaria amb negú més que amb ell, per més que es peronejassen tots els de ca-ella, i confessà a un company seu de tota confiança que els encantats que havia donats a Na Susalna amb aquelles fluges flors que hem vist que li féu prendre, era anat a Felanitx a comprar-los de Ca-sa Mútera, sa real-bocniera més fina de tot Felanitx, a on diuen que hi ha ses mal-bocnieres més enterriades de tot Mallorca.

Sobre tot, s'estimament de Na Susalna per obra de sa mal-boc que ex Tia Cormena li donà, se resolgué ca-

Es Puig de Santa Cirga

Es puig de Santa Cirga

Es manacorins ja saben quin puig és; també se diu de So'n Gallana i s'alça a sa banda de llevant de la vila.

A ca-nostre tenlem un missatge vel, que nomia el sen Miquel Racó; i mos contava, com jo era menut, que en aquest puig hi havia herbes que eren bones ferm per curar diferents malalties. Deia que una vegada un manacorí es moros el feren catiu i el se'n duen en Alger per esclau, i el comprà un senyor molt ric, però que era cego.

Com aquell senyor va sobre que tal esclau era mallorquí i de Manacor, un dia el crida depart, i li diu:

—Se conté veritat que tu ets mallorquí i de Manacor?

—Sí, senyor, que ho som — diu s'esclau.

—Si tu — diu es senyor — ara me donaves paraula d'homo de fer lo que jo te diré, jo te donaria sa llibertat, en haver-me feta aquesta cosa.

—Des d'ara le hi promet! — diu s'esclau —. Me digna què és que tenc de fer!

—Prou que t'ho diré! — diu es senyor moro —. Tu deus sobre es puig de Santa Cirga.

—I moltes de vegades que hi som estat! — diu s'esclau.

—Idó bé — diu es senyor moro —: jo et donaré

R. Barceló

unes sabates que negú les haja duites mal. Te'n vas a Mallorca i les te'n dus; i, en esser en aquell puig, les te poses, i el tresques tot; i, en haver-lo trescat, les te treus sense espolsar-les ni fregar-les gens, i parteix tot d'una cap aquí, i me presentes aqueixes sabates. Es que en aqueix Puig de Santa Cirga hi ha una herba que té tanta de virtut a ses seves fulles, que si tu l'has trepitjada amb aqueixes sabates, bastará que jo les me pas per davant ets us per tot d'una cobrar la vista!

—I aquesta m'és vera? — diu s'esclau.

—Massa que ho és — diu es senyor —. Sobre tot, facem ses proves! Ves-te'n an es puig de Santa Cirga, i fé-hi lo que t'he dit, i, en tornar aquí, tocaràs amb ses mans si dic ver o si l'engan.

—Idó ara mateix puc partir! — s'exclama s'esclau.

Es senyor moro li dona ses sabates noves de trinca, i fa amb elles lo que li havia dit es senyor: se'n va a Mallorca, se'n va an es puig de Santa Cirga; tot d'una que hi entra, se posa ses sabates noves de trinca que negú havia duites mal; tresca tot aquell puig; i, trescat, se treu aquelles sabates, i les s'estoja ben estojades; i cap an Alger manca gent! Hi arriba, s'entrega a es senyor moro, li presenta aquelles sabates, es senyor no fa més que passar-les-se unes quantes vegades per davant ets us; i què me'n direu? Ell cop en sec cobrà la vista. Era que s'esclau havia tenguda la bona sort de trepitjar aquella herba meravellosa.

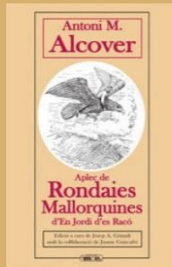
I es senyor moro, ¿què fa? Dona a l'acte sa llibertat an aquell esclau, que prengué algo tot d'una cap a Mallorca; i fins que fenc a Manacor no s'aturà.

—Mirau! — mos deia el sen Miquel —. Es segur que encara se n'hi fa d'aqueixa herba en aqueix puig. Qui l'arriba a conèixer, seria ric per tota la vida, perquè cercant aqueixa herba, en poria dur a tots es qui no hi veuen, que a qualsevol preu la hi prendrien. Creis-me que se faria sa barba d'or.

Tríptic

Antoni Maria Alcover i Sureda

(Santa Cirga, Manacor, 2 de febrer de 1862 – Palma, 8 de gener de 1932) Filòleg i eclesiàstic català. El 1896 va editar el primer volum de l'Aplec de rondalles mallorquines d'en Jordi des Racó, primer lliurament d'una obra de proporcions colossals que s'ha mantingut fins avui com una de les més importants recollicions de contes populars hispànics. Abans, el 1885, havia publicat les Contarelles d'En Jordi des Racó, que van conèixer una reedició corregida i renovada el 1915. Posteriorment publicaria la gegantina i definitiva sèrie Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Racó. Edició definitiva en 24 volums (1936-1972), que reuneix 427 narracions folklòriques.

Les rondalles mallorquines són narracions populars de l'illa de Mallorca, de tradició oral, que passaven de boca en boca i de pares a fills, combinant elements fantàstics amb reals i llegendes. Gràcies a l'esforç i la dedicació d'Alcover, a través d'aquest tresor podem observar el món a partir d'un patró propi de Mallorca, que ens identifica i ens agermana com a poble i, a la vegada, com un patró universal de convivència, de respecte i d'enteniment. Les rondalles són una porta oberta: són atractives i agraden a tots els públics, tant als petits com als grans, no tenen contraindicacions ni límits d'edat, al contrari, entretenen i ensenyen.

Ruta literària

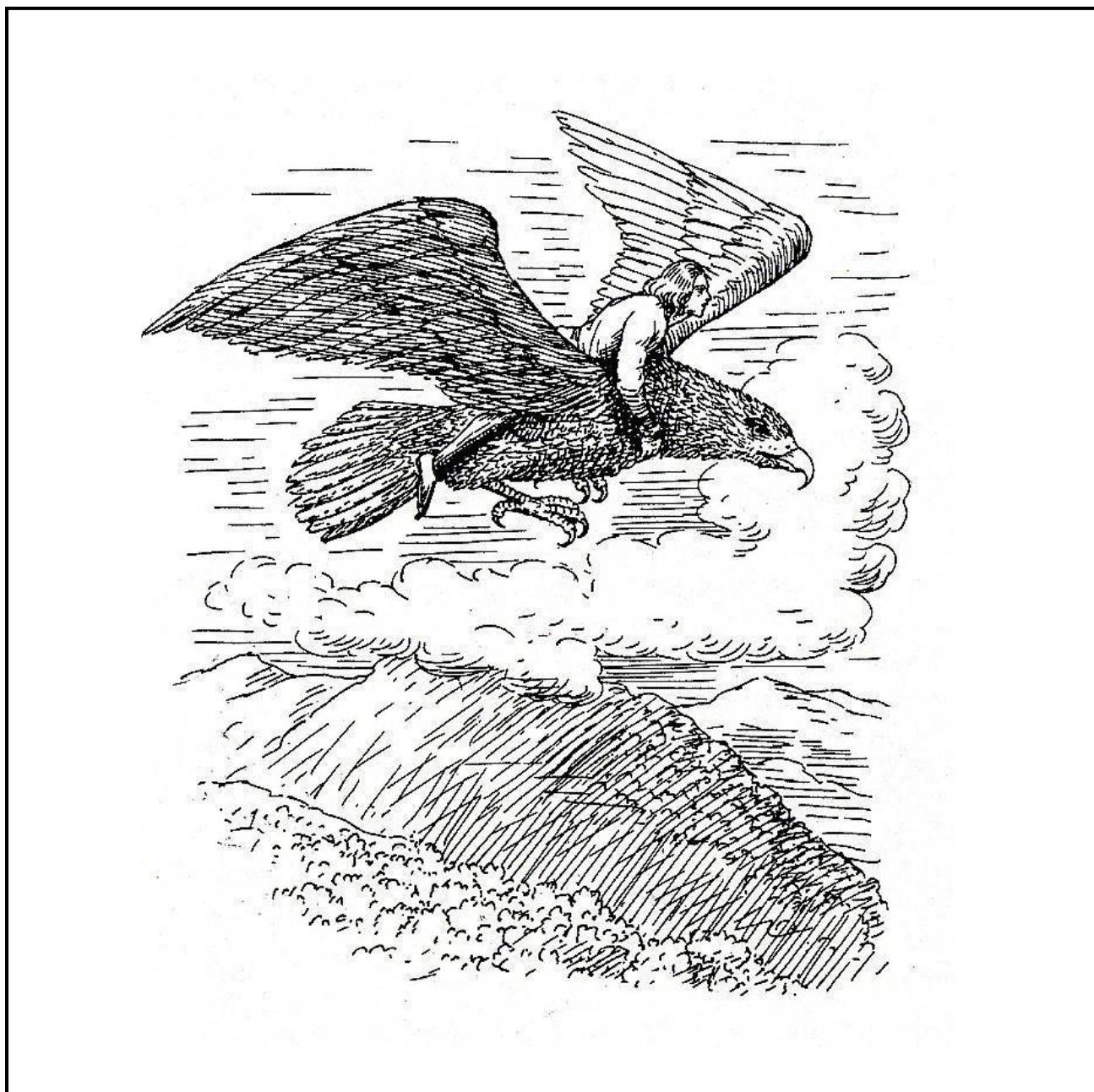
Manacor a través de les rondalles d'Alcover

Itinerari de la ruta

- 3 Carrer des Creuers**
- 2 Claustre de Sant Vicenç Ferrer**
- 1 Institució pública Antoni M. Alcover**
- 4 Molí d'en Sopa**
- 5 Possessió de Santa Cirga**

Quadern d'activitats

Guia de la ruta i quadern d'activitats

IES Enric Valor
4t ESO
Castalla – Manacor 2018

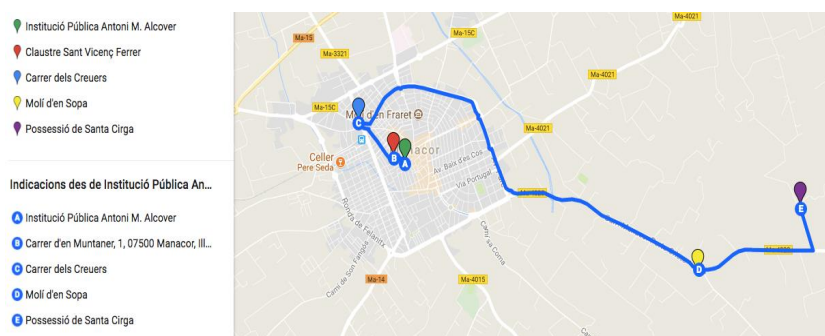
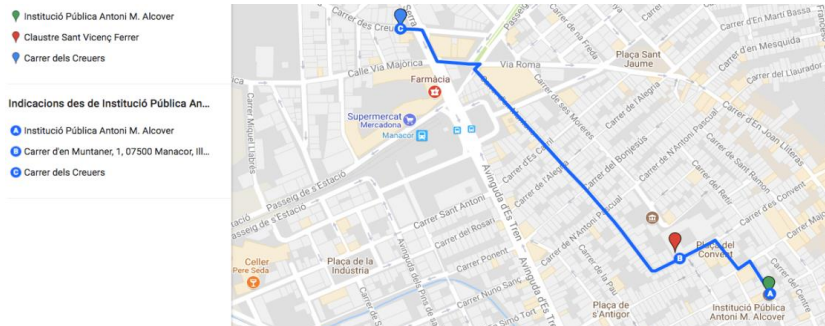
- Instruccions de la ruta

Tot l'alumnat ha de ser puntual i seguir l'horari marcat i recordar portar el dossier de rondalles que s'ha treballat a classe, ja que s'utilitzarà en alguns llocs de la ruta. Cal vestir esportives i roba còmoda, l'esmorzar ve inclòs en la ruta però s'ha de dur cantimplora que podem reomplir.

Una vegada arribem a Manacor i deixem el bus, haureu d'estar atents a les instruccions que us donem per tal d'evitar que us perdeu perquè no coneixeu la ciutat.

L'alumnat de Manacor haurà de participar activament i donar solucions a possibles curiositats o dubtes que pugui tenir l'alumnat valencià durant la ruta a Manacor.

- Plànol de la ruta amb els punts marcats

- Horari detallat

9.00 h – Trasllat en bus a Manacor
10.00 h – Arribada a Manacor i trobada amb els alumnes de l'IES Mossèn Alcover de Manacor per fer la ruta rondallística de Manacor i esmorzar
11.00 h – Visita guiada a la Institució Pública Mossèn Alcover
12.00 h – *Sant Vicenç Ferrer i els reboillos* al claustre de Sant Vicenç Ferrer
12.30 h – *Un que amb so llunari feia sortir el dimoni* al carrer dels Creuers
13.00 h – Trajecte en bus fins el Molí d'en Sopa per explicar *En Pere des forn*
13.30 h - Dinar al Molí d'en Sopa
16.00 h – Trasllat fins a la possessió de Santa Cirga, lloc de naixement de mossèn Alcover
16.30 h – *Sa titina i sa geneta* al camí de la possessió de Santa Cirga
16.45 h – *De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga i Es puig de Santa Cirga* a la possessió de Santa Cirga i visita de la casa.
18.00 h – Comiat entre alumnes i trasllat en bus a Palma

- Comentari de tots els punts de la ruta

1. Institució Pública Antoni M. Alcover

La Institució Pública Antoni M. Alcover es localitza al Casal de can Socorrat, que es situa al carrer del Pare Andreu Fernández número 12 de Manacor. Aquest casal és un exemple de casa senyorial de la segona meitat del segle XIX. L'Ajuntament de Manacor, l'any 2012, va restaurar el casal i el convertí en la seu de la Institució Alcover amb les finalitats, d'una banda, la conservació, reunió i aprofitament científic de tot el llegat d'Antoni M. Alcover i, de l'altra, estudi, recerca, coneixença i promoció de la cultura popular de Mallorca centrada en la divulgació per tal d'aconseguir l'acostament del públic general a la figura d'Antoni M. Alcover, la cultura popular i, especialment, les rondalles. Per tal de difondre tot el llegat Alcover de la millor manera possible, l'any 2014 s'actualitzà l'espai amb una museografia innovadora

2. Sant Vicenç Ferrer i es reboillos

Localització: Convent de Sant Domingo (Manacor).

Com arribar-hi: Des de la Institució Pública Mossèn Alcover, pel carrer del Pare Andreu Fernández fins a arribar al carrer Major i tot seguit fins la plaça del Convent.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom V: 125-126), l'informador era na Maria *Cama*, una cosidora de Manacor.

Resum: Quan Sant Vicenç Ferrer va venir a predicar a Manacor, va ensenyar com s'havia de fer un rebosillo i, d'ençà, les mallorquines duen aquesta peça de roba per tapar-se els cabells.

Classificació: Tradició explicativa.

Narració: Annex.

Comentari: Es tracta d'una narració que explica l'origen de la peça de roba tradicional mallorquina, que són els rebosillos. Per a fer-ho s'empra un personatge tan popular com el valencià Sant Vicenç Ferrer. Aquest sant, famós des del segle XV arran dels seus sermons arreu d'Europa, va deixar, per descomptat no, petjada a l'illa. La present mostra és testimoni.

Aquesta tradició, si la comparem amb el conjunt del corpus de l'aplec de Rondalles, resulta curiosa. Ací, Alcover acaba amb opinions ben explícites de caire moral: «Es rebosillos d'un temps no eren com es que ara duen [...] que no tapa mica i és com si no hi duien res»; també de caràcter estètic: «remuntava i favoria tant i tant sa cara de ses mallorquines»; fins i tot fa una observació lingüística: «fa massa olor de castellà».

3. Un que amb so llunari feia sortir el dimoni

Localització: Es Creuers (Manacor). A la rodalia de l'estació de tren.

Com arribar-hi: Des de la plaça del Convent, caminar pel carrer d'en Muntaner fins a arribar a la Via Roma, travessar l'avinguda de Fra Juníper Serra i arribar al carrer dels Creuers.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom V: 156-157), l'informador era n'Andreu *Recó*, un missatge que tenia mossèn Alcover a casa seua.

Resum: En Paparró va fer creure a en Mendai que podia fer sortir el dimoni de davall la terra. A l'hora de la veritat en Mendai s'espanta, li tira el dret d'or que li havia promès a en Paparró i va més ràpid que de pressa cap a casa seua. No pogué dormir de l'esglai. L'endemà, en lloc d'anar a fer feina, va anar a confessar-se i el seu confessor li diu que no ho torne a fer.

Classificació: Facècia, ja que presenta la confrontació entre dos personatges o rols narratius, un dels quals és espavilat i l'altre -generalment innocent- és la seua víctima.

Narració: Annex.

Comentari: *Un que amb so llunari feia sortir el dimoni* presenta com a protagonistes un personatge astut i un altre de beneit. És una contarella d'engany perquè hi ha un malentès

aprofitat per un que va amb mala fe, amb la finalitat d'obtenir-ne un guany. En moltes rondalles d'enganys prenen rellevància els oficis que permeten caracteritzar els personatges com falsos metges, majordoms, capellans, estudiants... En aquest cas no es tracta d'un ofici determinat, sinó que el beneficiat adopta un rol semblant al del bruixot o mag perquè fa creure que pot fer sortir el dimoni.

El dimoni encarna el principi del mal i sol aparèixer en totes les cultures. Aquest personatge habita l'infern, adopta un paper d'antagonista en les narracions i sol sortir per temptar els humans per oferir-los riquesa i poder. En aquest cas no és així, no arriba a aparèixer, però el personatge enganyat té la temptació de ser present en la seua invocació. Tanmateix, acaba perdent. De fet, hi ha un rerefons religiós implícit. Sembla que s'intenta allisonar la gent que s'ha d'evitar tot contacte amb el Maligne.

4. En Pere d'es forn

Localització: Molí d'en Sopa.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, al quilòmetre 2,6. La nostra destinació queda a mà dreta.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom III: 132-141).

Resum: Un al·lot anomenat Pere, que era molt llépol i vague, un dia, quan la seua mare l'envia al Port per tercera vegada a cercar llenya, es troba amb un vell marí que, mitjançant una fórmula, li concedeix qualsevol desig. Durant el camí es troba un ase, un ca, un moix que li són regalats perquè eren magres i inútils, i per un sou li donen un garrot que pega cops i una espaseta que talla colls. Un dia, en saber que el rei havia promès la filla al cavaller que guanyàs la guerra a l'enemic, va presentar-se a palau. I gràcies als animals i als estris, va comandar l'exèrcit, guanyar la guerra i s'arribà a casar amb la filla del rei.

Classificació: Rondalla meravellosa de poders o coneixements sobrenaturals.

Narració: Annex.

Comentari: *En Pere des forn* és una rondalla en què el protagonista, si en un principi es presenta com un al·lot golafre i poc feiner, acaba per arribar a casar-se amb la filla del rei després d'haver dui a terme una proesa. Una característica que no es sol donar a altres narracions d'aquest tipus és que hi ha un canvi radical entre l'actitud inicial d'en Pere i com acaba al final. De la manera que és presentat, sembla que la rondalla ha de ser d'un altre tipus, per exemple una rondalla de beneïts.

Trobem molts de trets propis de la rondalla. En primer lloc hi ha molts d'arquetipus de personatges: aquell que, essent de classe humil aconsegueix ascendir socialment; el rei, que sovint es veu estret per amenaces exteriors; la filla del rei, la princesa, que es posa a disposició per part del pare per casar-se; la figura de l'auxiliar, en aquest cas un animal que parla i concedeix desitjos; i, finalment, uns agressors, que serien els enemics del monarca.

A més a més, hi són presents fórmules de tres tipus: la d'inici, la qual comença amb la forma clàssica d'«Això era...»; la de final, que acaba d'aquesta manera: «I jo me'n vaig venir / amb un capellet de vidre / i ets al·lots p'ets camí, / maquets i maquets / i no me'n deixaren bocí»; finalment, hi ha les fórmules en què es demana l'ajut al vell marí: «per virtut del vell-marí que es faça tal cosa!».

Un altre element comú que trobem de les rondalles és la triplicació. Es fan paleses en el nombre de vegades que la mare d'en Pere l'envia a cercar llenya al Port i quan es troba amb tres homes portadors d'animals que després l'ajudaran a assolir el seu objectiu.

5. Sa titina i sa geneta

Localització: Possessió de Santa Cirga.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, girar a mà esquerra al quilòmetre 3,5 i trobem la possessió de Santa Cirga.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom IV: 116-123); l'informador era D. Juan Font de Son Cigala (Manacor), al qual li contà el seu oncle l'amo en Joan de Son Cigala.

Resum: Una geneta agafa una titina i se la vol menjar. La titina li promet un tip de peix si l'allibera. La titina distreu un peixater i, mentrestant, la geneta li roba el peix. Després, la titina, per venjar-se, li diu que li donarà carn. Passa per entremig d'uns bastons que subjecten una llosa, sense tocar-los. La geneta la segueix però tomba els bastons i queda atrapada sota la llosa.

Classificació: Rondalla d'animals.

Narració: Annex.

Comentari: Un dels trets més destacables, com a rondalla d'animals, és l'antropomorfització dels dos personatges principals, que actuen com a éssers humans (es pot veure, per exemple, en la parla). Trobem un animal astut, en aquest cas la titina, que alhora és més dèbil, enfront d'un altre, que és tan fort com bàmbol. La motivació que desencadena l'argument està vinculada a la supervivència: la recerca d'aliment. Es fa inevitable la comparació entre *Sa titina i sa geneta* i *La crida de la rabosa* d'Enric Valor. En ambdues rondalles els animals agafen un paper destacat i ofereixen a l'agressor una alternativa que sembla ser més bona que la necessitat

primària d'aquest, però tanmateix acaba amb un final tràgic a causa de l'astúcia del que en un primer moment era la víctima.

Aquesta rondalla es clou amb una fórmula en forma de rima: «¡Qui mal fa, mal trobarà!». Es fa explícita la finalitat de la narració: s'ha de fer el bé i no el mal, perquè si no s'actua de bona manera, un acaba malament. Per tant, té un fort component moralitzador.

6. De com feren sortir el dimoni dins sa tafona de Santa Cirga

Localització: Possessió de Santa Cirga.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, girar a mà esquerra al quilòmetre 3.5 i trobem la possessió de Santa Cirga.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom V: 161-162).

Resum: Un tal Reüll, de la possessió llegeix el llunari a la foganya de la caldera i fa sortir el dimoni en forma de boc.

Classificació: Llegenda relativa al món sobrenatural.

Narració: Annex.

Comentari: És una llegenda de caràcter breu, relacionada amb el món sobrenatural, atès que s'intenta evocar el dimoni amb un llunari. Però l'intent resulta fallit, en lloc de sortir el dimoni, apareix un boc. El boc és un animal que sovint es relaciona amb el dimoni, siga perquè és dolent o caparrut. A moltes imatges, de fet, el dimoni és representat amb les mateixes característiques morfològiques: les banyes, les potes i la forma cranial.

Tot i que a diferència de la llegenda *Un que amb so llunari feia sortir el dimoni* el motiu pel qual s'invoca el dimoni no és explicat, presenta una sèrie de semblances. En primer lloc, el dimoni mai no s'acaba manifestant, en tot cas apareix en forma, com hem dit, d'animal. En segon lloc, el personatge que o bé intenta invocar el dimoni o bé l'invoca, no se'l presenta com un model a seguir. De fet, és tot el contrari. Així mateix, es pretén fer veure que tal acte no és més que una fantasia. Així, la moralitat de la llegenda vendria a ser que les persones interessades a invocar aquest ésser maligne, no en trauen res de bo, i que no és més que una fantasia. En el cas de la present llegenda, acaba amb una frase que ens ve a dir això que acabem de comentar: «com poria acabar bé fent tals fantasies?». De rerefons hi ha un caràcter religiós. En el cristianisme, la figura del dimoni és força present. El dimoni sempre és presentat com una figura oposada al bé. Tanmateix, com bé ja es mostra a la tradició popular, el mal (encarnat en el dimoni), sempre és vençut.

7. Es puig de Santa Cirga

Localització: Possessió de Santa Cirga.

Com arribar-hi: A la carretera Manacor-Porto Cristo (Ma 4020), partint de Manacor, girar a mà esquerra al quilòmetre 3.5 i trobem la possessió de Santa Cirga.

Font/informadors: Aplec Alcover (tom XXIII: 88-91).

Resum: En el Puig de Santa Cirga (també conegut com a puig de Son Galiana), hi creix una herba miraculosa, capaç de curar qualsevol malaltia. Els moros capturen un manacorí i el venen com a esclau a un senyor cec. Aquest, li ofereix al manacorí la llibertat amb la condició d'anar al puig de Santa Cirga caminant i dur-li les sabates que ha emprat. El manacorí va al puig i, en tornar, passa les sabates per davant els ulls del senyor, que recupera la vista. Així, la llibertat li és concedida.

Classificació: Rondalla amb elements sobrenaturals.

Narració: Annex.

Comentari: Un dels ítems més explotats en les narracions orals és la dicotomia món cristià-món musulmà. Tot plegat no és d'estranyar, atés que Mallorca, des de l'edat mitjana, va ser un punt fronterer entre aquests dos mons i no foren poques les incursions morisques patides a les costes. En la present rondalla es parla de l'Alger, una de les ciutats que tenia un dels mercats d'esclaus més actius de la Mediterrània.

De la mateixa manera que passa en la majoria de rondalles, trobem un protagonista que parteix d'un determinat lloc a la recerca d'un element màgic. En aquest cas parteix amb l'objectiu de curar el mal d'una persona, la qual cosa ens remet d'una manera o altra a rondalles com *La flor romanial*. Així mateix, el protagonista-heroi aconsegueix l'objectiu i es veu recompensat.

Activitats prèvies a la ruta

Què són les rondalles?

1. En petits grups, feu una investigació sobre Enric Valor o Antoni Maria Alcover a través de llibres, enciclopèdia, la xarxa o diferents fonts orals i després trieu una eina per presentar a la resta de companys tot allò que heu trobat (PowerPoint, Prezi...)
2. Escriu el títol de tres rondalles que coneixes.
 -
 -
 -
3. Una de les principals característiques de les rondalles són les fórmules d'inici, de tancament i les frases fetes. Afegeix cinc fórmules més a les que t'oferim:
 - Això era i no era...
 - En aquell temps que...
 - I qui no ho creu que ho vaja a cercar...
 -
 -
 -
 -
 -

Una rondalla, diversos autors

4. Llegeix les versions de la rondalla *L'amor de les tres taronges* d'Enric Valor i d'Antoni Maria Alcover i assenyala'n les semblances.

Fem una ruta literària

- 6. Investigueu, en grups, la rondalla que ofereix el professor, documenteu-vos i redacteu un resum que ha de contenir: la font de la rondalla, la seua classificació i un breu comentari. A partir d'aquest treball construirem la nostra ruta literària a Manacor.**

Amics en línia

- 7. Quan anem a Manacor, ens reunirem amb l'alumnat de l'IES Mossèn Alcover. Escriu un correu electrònic per al que company que t'ha sigut assignat per tal de conèixer-vos. Li pots preguntar el seu nom, els seus gustos, aficions...**

Activitats en ruta

Les rondalles en escena

- 8. En cada parada de la nostra ruta literària llegirem la rondalla corresponent. Tots junts comentarem la rondalla i el què ens crida més l'atenció.**

De la teoria a la pràctica

9. Una vegada llegides les rondalles en l'espai corresponent, el grup que s'encarregà de preparar el comentari filològic de la rondalla ens explicarà les qüestions que van més enllà de la rondalla i resoldran els dubtes que puguen sorgir.

Activitats finals

Fem de recopiladors

10. Ens hem convertit en experts de la folklorística i és l'hora de demostrar tot el què hem après. Per tant, fica't en la pell d'un recopilador i enregistra i transcriu una llegenda urbana, un acudit i un mem en català del teu voltant.

Un viatge de rondalla

11. Una vegada recopilades les rondalles, Enric Valor i Antoni Maria Alcover redactaven els seus apunts. Narra en forma de rondalla (utilitza fórmules d'inici i tancament, frases fetes i els recursos que hem après) el viatge d'aquest cap de setmana a Mallorca.
